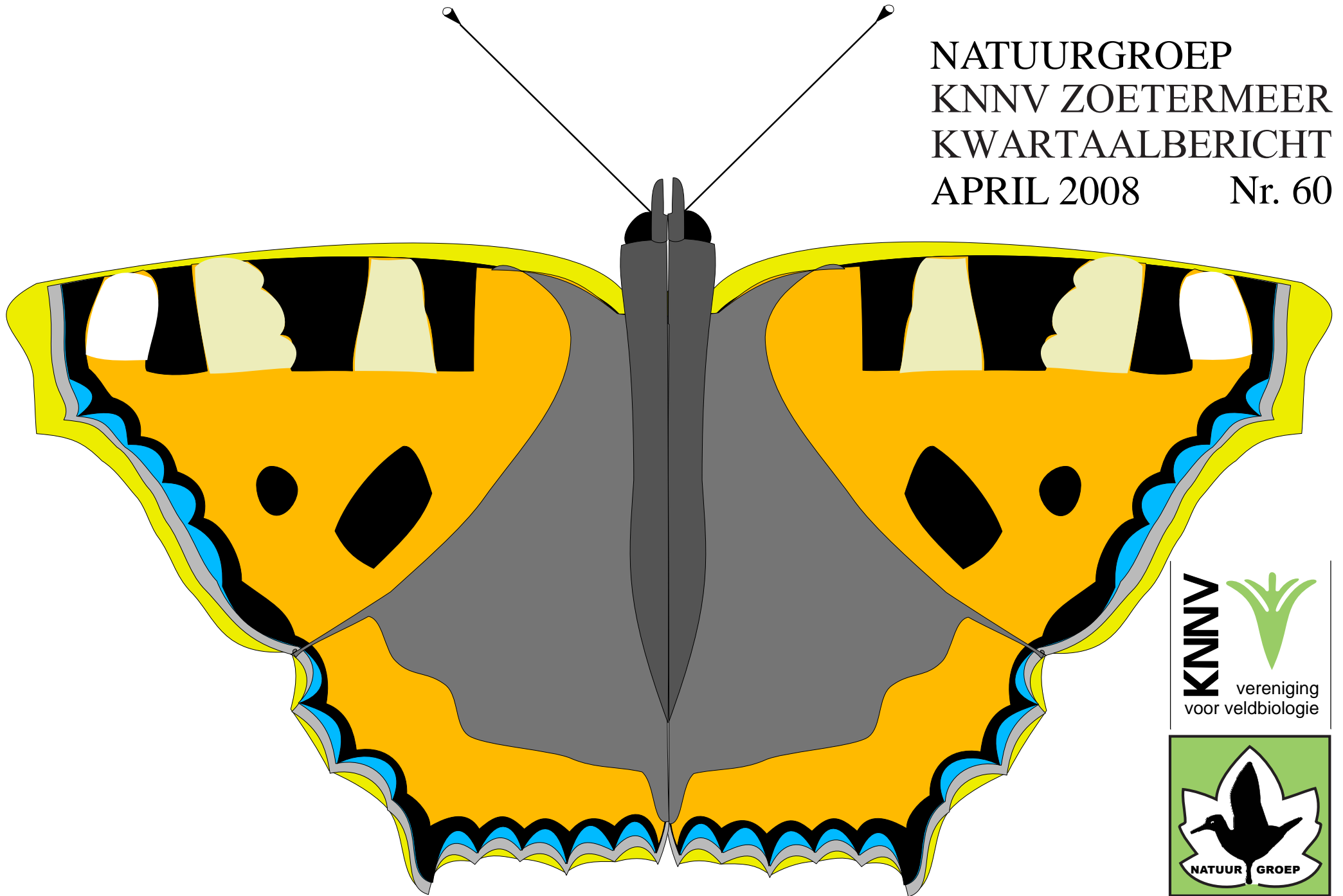

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
APRIL 2008 Nr. 60

NATUURGROEP KNNV ZOETERMEER

www.knnv.nl/zoetermeer

KWARTAALBERICHT Nr.60

april 2008

INHOUD

1. VAN DE REDACTIE	3
2. VOORJAAREXCURSIË WESTERPARK OP ZATERDAG 3 MEI A.S.	3
3. VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING KNNV ZOETERMEER	3
4. BOEKEN TE KOOP	5
5. KNNV WATERVOGELPROJECT 2008.....	6
6. NIEUWJAARBIJENKOMST 10 JANUARI 2008.....	7
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP	7
7. STAND VAN ZAKEN FLORISTISCH ONDERZOEK.....	7
8. PROGRAMMA PLANTENWERK GROEP VOOR 2008	9
GEZIEN IN ZOETERMEER.....	9
9. GRIEL (BURHINUS OEDICNEMUS) IN DE BALIJ	9
10. UIT HET VOGELDAGBOEK VAN ADRI DE GROOT	10
11. EEN NIEUWE VOGELSOORT VOOR ZOETERMEER	14
12. ONDERZOEK MOSSEN EN KORSTMOSSEN IN HET PRIELENBOS	14
13. RODE EUROPESE EEKHOORN IN HET WESTERPARK?.....	16
14. VANDEN VOS REIJNAERDE.....	16
15. BRAAKBALLEN VAN EEN ZOETERMEERSE KERKUIL (TYTO ALBA).....	17
16. NATUUROBSERVATIES UIT MEERZICHT	19
17. LIEVEHEERSBEESTJESPLAAG	21
BUITEN DE VERENIGING.....	22
18. LANDELIJKE VLINDERDAG 2008.....	22
19. ONTDEK VLINDERS & LIBELLEN, OP PAD IN 25 BIJZONDERE GEBIEDEN	24
20. EXPOSITIE IN MUSEON	25
21. NOORDNATUURNIEUWS, LENTE 2008	25
22. NATUUR EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	26
23. NAMEN	29

24.	IK WIL OOK LID WORDEN	29
25.	BIJLAGE KORSTMOSSEN EN MOSSEN	30
26.	INDEX	32

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis. Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee met de plantenwerkgroep.

Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.

Informatie: Evelien van den Berg, tel:

079-3213445 (18:00-19:30)

1. Van de redactie

Tegenwoordig gaan we aan beleidsnatuur ten onder. Het rechtstreekse gevolg van het marginaliseren van de natuur in ons land is dat we haar als iets exclusiefs zijn gaan beschouwen. Met de beste bedoelingen is ons bijgebracht dat natuur kwetsbaar, mooi en zeldzaam is en daarom in stand gehouden dan wel opnieuw ontwikkeld dient te worden. Dat laatste dan wel op een plek die wij daarvoor bestemd hebben. Door een zeer ingewikkeld systeem van regelgeving hebben we de kwetsbare soorten ingedeeld in allerlei beschermings-categorieën. Zo kent alleen de Flora- en faunawet al 4 beschermingsniveaus. Daarnaast worden er voor vrijwel alle soortgroepen elke 10 jaar door de minister van LNV rode lijsten vastgesteld met in hun voortbestaan bedreigde soorten. Ook deze lijsten kennen weer een 4-tal zeldzaamheidsniveaus. Hele legers beleidsambtenaren bij rijk, provincie en gemeenten hebben hier een dagtaak aan. De indruk wordt breed gedragen dat onze natuur er zonder al die bemoeienis slecht aan toe zou zijn. En dat idee wordt er al vroeg ingestampt. Ieder jaar tijdens de nationale boomfeestdag planten kinderen met veel bombarie en een wethouder erbij bomen in daartoe bestemd gebied. Alsof een boom niet in staat zou zijn zichzelf uit te zaaien.

Voor mensen die daar nog aan twifelen raden wij aan om een wandelingetje door het Prielbos te gaan maken of bij een bezoek aan de natuurtuin nog eens goed te letten op de verwilderingshoek. Het struweel met bomen van nu was eind jaren '80 nog een doorsnee grasveldje. Als je goed kijkt zie je in alle kieren en spleten van de stad bomen opschieten. Gemeentelijk beheerders hebben er een dagtaak aan om deze "verbossing" van de stenen buitenruimte te beteugelen. Tegen iedere kapvergunning wordt steevast bezwaar aangetekend door mensen die het groen een warm hart toedragen maar over het jaarlijks weg schoffelen, uittrekken en plattrappen van een veelvoud aan net gekiemde bomen en struiken hoor je nooit iemand klagen. De oorzaak van dit alles ligt in het feit dat de natuur veel te veel vervlochten is geraakt met het beleid. Europese en nationale regelgeving waarbij natuurdoelen en gebiedsaanduidingen als reservaat, EHS/Natura 2000-gebied, nationaal park, beschermd landschap, enz. worden ingezet.

Deze verkrampte wijze van hoe we met de natuur omgaan staat een gezonde relatie met haar in de weg zou je kunnen concluderen. Biodiversiteit hoort bij ons dagelijks leven vanaf de dag dat we geboren zijn. Als we ons dat niet meer bewust zijn zal de natuur altijd een marginale rol blijven spelen. Laat onze kinderen toch vooral in de parken en bossen ravotten en daar de natuur leren kennen in al zijn robuustheid. Uiteindelijk zijn we allemaal ooit begonnen met het ontdekken van simpele stedelijke soorten dichtbij huis. En die natuur kan prima voor zichzelf zorgen, ook zonder dat we ieder jaar een boomplantdag organiseren.

2. Voorjaarexcursie Westerpark op zaterdag 3 mei a.s.

Schrijf in de agenda: excursie met Peter van Wely (zie Fig. 6)
Verzamelen: Westpunt tegenover de natuurtuin
Tijdstip: 10.00 uur

3. Verslag van de algemene ledenvergadering KNNV Zoetermeer

Taeke de Jong

De statutair verplichte Algemene Leven Vergadering ('ALV') vond plaats op 11 maart 2008 om 20.00 uur ten huize van onze voorzitter, Pelschans 41 te Zoetermeer. De aanwezige leden wordt gevraagd vóór 1 mei 2008 voorstellen tot aanvullingen en verbeteringen op dit verslag te mailen naar T.M.deJong@tudelft.nl. Zonder rectificaties wordt dit verslag daarna als goedgekeurd beschouwd. De eventuele rectificaties worden in het Kwartaalbericht 61 (juli 2008) gepubliceerd als definitief verslag.

Aanwezig:

Annet de Jong (voorzitter)
Tilly Kester (vice voorzitter)
Taeke de Jong (secretaris)
Hans Bieze (penningmeester)

Wouter Balsder
Lodewijk van Duuren
Fred Janssen
Henk Lubberding

Verslag

1. Opening en vaststellen agenda
2. Financiële zaken

- De kascommissie heeft de stukken nog niet kunnen controleren, de ALV keurt de balans en begroting onder voorbehoud goed, met inachtneming van het gestelde in het verslag van de penningmeester en de aanvulling van de secretaris (Kwartaalblad 59 blz. 7 e.v.), te weten:
 - De contributie voor gewone KNNV leden wordt € 15,00 + afdracht
 - De contributie voor KNNV-huisgenootleden wordt € 10,00 + afdracht voor huisgenootleden
 - De contributie voor Natuurgroepleden wordt 17,50
 - De contributie voor Natuurgroep-huisgenoten of donateurs wordt € 10,00^a
 - De penningmeester wordt gemachtigd kleine veranderingen in de landelijke afdracht zonder overleg door te berekenen in de contributie van KNNV-leden.
 - De KNNV-boeken die voor verkoop in voorraad zijn worden in het volgende Kwartaalbericht aangekondigd en kunnen besteld worden bij beirawa@planet.nl. Annet de Jong maakt de aankondiging. Hans Bieze maakt voor het volgende Kwartaalbericht in overleg met Taeke de Jong een advertentietekst voor de KNNV-boeken die via hem met korting besteld kunnen worden. Weinig KNNV-leden kennen die mogelijkheid en het is een welkome aanvulling op inkomsten van de afdeling.
- 3. Vertegenwoordiging en verplichtingen naar het Landelijk Bestuur, Gewest en Gemeente met verslaglegging in het kwartaalblad.
 - Landelijk bestuur, 1 x per jaar een zaterdag. (Johan Vos)
 - Gewest West, 2 x per jaar. (Annet de Jong)
 - Gemeentelijk Overleg 4 x per jaar. (Tilly Kester)
 - Groen Zoetermeer, regelmatig (Annet de Jong)
 - Dag van het Park ((24-25, thema 'De boer op', geen verplichtingen, ideeën zijn welkom).
- 4. KNNV afd. Zoetermeer, Natuurgroep, Plantenwerkgroep, Paddestoelenwerkgroep.
 - Gang van zaken kwartaalblad, website enz. inhoudelijk/practisch: Het kwartaalblad en de website worden gewaardeerd, verder geen opmerkingen.
 - Wouter Balster is naar Wassenaar verhuisd, maar blijft lid van de KNNV-Zoetermeer. Hij is gespecialiseerd in macrofauna in het water en oeverplanten. Misschien kan er op dit belangrijke gebied een werkgroep ontstaan.
 - Er moet worden nagedacht hoe jongeren voor de KNNV kunnen worden geïnteresseerd.
- 5. KNNV - film over de Zoetermeerse natuur.
 - Annet de Jong heeft met Johan Vos namens de KNNV een voorstel ingediend bij het Fonds 1818. Indien die subsidie wordt verleend, moet de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de Landelijke KNNV en haar Zoetermeerse afdeling nader worden bepaald. In dat geval is verdergaande financiering nodig en deels in het vooruitzicht.
 - De aanwezige leden zijn enthousiast en een aantal wil op verzoek van Annet bijdragen leveren. Daartoe is een ledenvergadering belegd op 13 mei 2008 om 20.00 uur, Pelschans 41.
 - Het filmmateriaal dat eventueel beschikbaar komt zou door de Afdeling kunnen worden benut om de website in de sfeer van games uit te breiden om jongeren te interesseren.
- 6. Nieuw bestuur.
 - Lodewijk van Duuren wordt met algemene goedkeuring secretaris en vervangt daarmee de huidige secretaris Taeke de Jong, zodat die zich weer kan beperken tot werkzaamheden ten behoeve van het kwartaalblad.
 - Er zijn meer gegadigden voor bestuursstaken bij de aanwezige leden, maar zij geven er de voorkeur aan tot de volgende ALV te wachten om zich eventueel ook werkelijk beschikbaar te stellen. Tot die tijd blijft de rest van het huidige bestuur met algemene goedkeuring in functie.
 - De volgende bestuursvergadering is vastgesteld op 25 november 2008, om 20.00 uur, Marsmanhove 2 te Zoetermeer. Niet-bestuursleden zijn daarbij van harte welkom.
- 7. Rondvraag en sluiting

De bespreking van deze punten gaf al, zoals gewoonlijk, veel plezier, maar na de vergadering werd het nog gezelliger. Met een borrel, waarvoor Annet met de voor haar kenmerkende gastvrijheid in haar prachtige woonkamer had gezorgd werden boeken uitgewisseld. Er was dit keer een grote verzameling die her en der was uitgesteld. Een deel van de opbrengst werd aan de vereniging ter beschikking gesteld.

^a Opmerking van de secretaris: aangezien er geen donateurs meer zijn, was het voorstel het donateurschap te laten vervallen. Dit is niet aan de orde geweest. Er zijn echter nog wel Natuurgroep-huisgenootleden. Zij zijn eigenlijk donateurs, omdat hun lidmaatschap geen extra voordelen oplevert. Aangezien de Natuurgroep geen vereniging is, is de contributie ook niet aan besluitvorming in een ALV gebonden. Het bestuur kan de kosten voor het abonnement op het kwartaalblad voor niet-KNNV-leden (Dit is de feitelijke inhoud van het Natuurgroep-lidmaatschap) zelf bepalen. De algemene strategie is, nu het aantal leden van de Natuurgroep in de minderheid is, deze contributie in de komende jaren gelijk te trekken met het KNNV-lidmaatschap + afdracht. Dit vereenvoudigt de administratie.

Daarna nam ieder zijn plaats weer in en volgde een presentatie van twee nieuwe KNNV-publicaties in 2007 door de auteurs Lodewijk van Duuren^a en Taeke de Jong^b, beiden lid van onze afdeling.

Beide boeken waren aanwezig, gingen rond en Lodewijk maakte ons deelgenoot van wat een auteur doormaakt en meemaakt bij het schrijven van een boek. Dit was voor Taeke zeer herkenbaar: mede-auteurs tot schrijven bewegen, afbeeldingen verzamelen en in de goede resolutie beschikbaar krijgen, nazoekwerk, bezoeken aan bibliotheken die soms vergeefs zijn, het opstellen van de literatuurlijst en index, het telkens weer ontdekken van fouten in de voorlopige tekst, de regelmatige vergaderingen met mede-auteurs, de uitgever, de opmaakster. Lodewijks betrokkenheid bij het onderwerp ontstond toen hij ten behoeve van een CBS-publicatie gevraagd werd een hoofdstuk te schrijven over de geschiedenis van de natuurbeweging. Zijn interesse ontwikkelde zich en hij begon een kroniek samen te stellen zonder te weten waarvoor dat ooit zou kunnen dienen. Deze kroniek is ten slotte door de opmaakster in een doorlopende linker kantlijn in het boek opgenomen. De rest van de linker bladzijden is gevuld met 50 thematische essays^c, de rechter bladzijden zijn gevuld met een unieke verzameling afbeeldingen.

Taeke volstond met een korte bespreking van de inhoud van het in het Engels gestelde boek waarvan hij de hoofdredacteur is. Behalve zijn eigen hoofdstukken over de ecologie van Chris van Leeuwen, de taak van een gemeentelijk ecooloog, de samenhang tussen de netwerken van wegen en waterwegen, bestaat het boek uit bijdragen van 31 andere auteurs, verdeeld over 29 hoofdstukken in drie herkenbare secties: natuur, stad en infrastructuur. Elke sectie is door de samenstellers samengevat in een inleiding. De drie inleidingen vormen samen een goede samenvatting van het boek. De literatuurlijst beslaat 40 bladzijden, de index 5000 trefwoorden en er moesten 360 afbeeldingen van titel en bronvermelding worden voorzien. Het natuurdeel geeft onder andere een mooi overzicht van de ontwikkeling van de ecologische hoofdstructuur (EHS) in Nederland en Europa. Het was een voorrecht met zoveel vooraanstaande auteurs te mogen samenwerken en het was ook leuk te merken dat velen van hen bij onze leden bekend waren.

4. Boeken te koop

Weinig leden weten dat via onze afdeling KNNV-boeken met korting kunnen worden gekocht. Dit levert ook de Afdeling Zoetermeer winst op. De afdeling heeft bijgaande boeken nog in voorraad en wil ze graag bij onze leden aanbevelen. Vermeld is telkens de gereduceerde ledenprijs.

Een mailtje naar onze voorzitter Annet de Jong beirawa@planet.nl is genoeg.

Ook hier niet vermelde KNNV-boeken zijn via de afdeling te bestellen. Daarvoor kan men ook bij onze penningmeester hans.bieze@wanadoo.nl terecht.

Fig. 1 Veldgids Nederlandse flora 29,95; Wat zingt daar? 19,95

^a Coesèl, Marga; Schaminée, Joop; Duuren, Lodewijk van (2007) De natuur als bondgenoot De wereld van Heimans en Thijsses in historisch perspectief (Zeist) KNNV Uitgeverij.

^b Jong, T.M. de; Dekker, J.N.M.; Posthoorn, R. [eds.] (2007) Landscape ecology in the Dutch context: nature, town and infrastructure (Zeist) KNNV-uitgeverij

^c Zie voor een overzicht de recensie het Kwartaalbericht 59, blz. 24 e.v.

Fig. 2 Veldgids Schelpen 21,95
 Veldgids Amfibieën en reptielen 27,95
 Veldgids Zeevissen 21,50
 Veldgids Dagvlinders 21,95

Fig. 3 Alle "In beeld" boekjes zijn 3,95 per stuk

Hommels in beeld
 Lieveheersbeestjes in beeld
 Libellen in beeld
 Broedvogels in beeld
 Slakken in beeld
 Amfibieën en reptielen in beeld
 Weidevogels in beeld
 Bomen in beeld
 Waterbeestjes in beeld
 Tuinvogels in beeld
 Nachtvlinders in beeld
 Paardenbloemen in beeld
 Pdeestulen in beeld
 Dagvlinders in beeld
 Mussen in beeld

5. KNNV Watervogelproject 2008

Johan Vos

Het derde jaar van de vier jaar durende cyclus "natuur in en om het water" van de KNNV staat in het teken van de watervogels. Na de waterbeestjes (2006) en de libellen (2007) zijn dit jaar de watervogels aan de beurt. De KNNV-afd. Zoetermeer zal ter ondersteuning van dit project samenwerking zoeken met de vogelwerkgroep en kijken of ook hier de minicursus watervogels georganiseerd kan worden. Deze cursus bestaat uit een avond met een presentatie en een dagdeel naar buiten om de vogels te gaan bekijken. We houden u uiteraard op de hoogte. Hieronder alvast de speciaal voor dit project gemaakte herkenningskaart Watervogels.

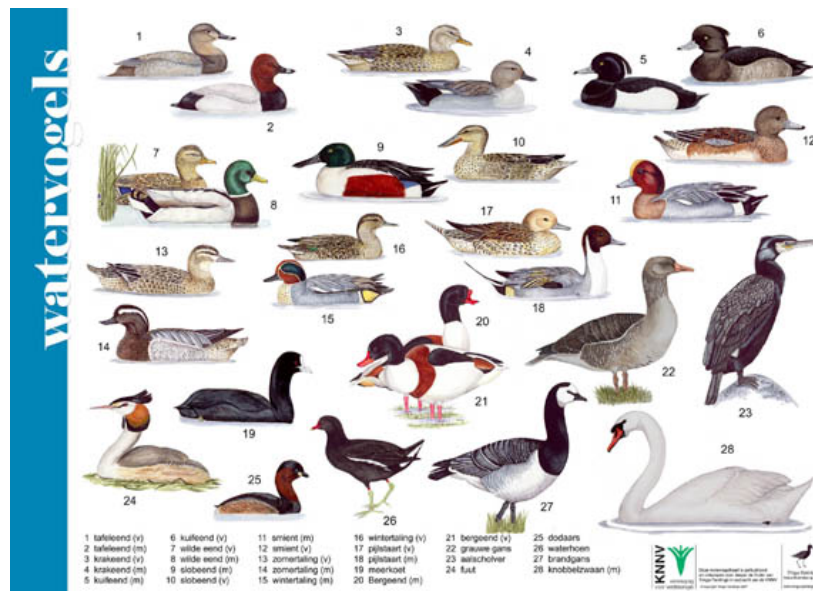

Fig. 4 Vogelherkenningskaart

6. Nieuwjaarsbijeenkomst 10 januari 2008

Tilly Kester

De gezamenlijke nieuwjaarsreceptie van de drie lokaal actieve natuurverenigingen, IVN, KNNV en VWZ vond plaats in het leslokaal van stadsboerderij "Het Buitenbeest". Ruim 40 mensen waren aanwezig op de gezellige avond, die voorzien was van lekkere hapjes en drankjes.

Fig. 5 Nieuwjaarsreceptie 2008

Annet de Jong

Fig. 6 Excursie met Peter van Wely, zie pag. 3

Als voorzitter van de Vogelwerkgroep hield Marcel van der Tol een kort praatje. Hij keek terug en vooruit, benoemde de positieve ontwikkelingen en activiteiten die plaats hebben gevonden. Maar zei ook dat we de minder goede ontwikkelingen kritisch moeten blijven volgen.

Daarna heeft Gerrit Pelkman van het IVN een presentatie gegeven van het terrein dat hij heeft geadopteerd, dit in het kader van het volgen van de natuurgidsenopleiding. Het terrein, een voormalig weiland, meer dan 10 jaar geleden deels afgegraven en beplant met struiken en bomen is achter de Noord-Aaplas gelegen.

De plantenwerkgroep is voornemens om hier in juni a.s. een kijkje te gaan nemen.

Tot slot vertelde onze voorzitter Annet de Jong over de film "ZoeterMeerVogels" die, in samenwerking met de vogelwerkgroep, woningbouwvereniging Vestia en de gemeente speciaal voor de stadsvogelconferentie in Amersfoort op 8 november 2007 is gemaakt. De film gaf een beeld van (vogelvriendelijke) natuur in Zoetermeer en wat er het afgelopen jaar aan activiteiten georganiseerd is om de stad nog vogelvriendelijker te maken.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP

7. Stand van zaken floristisch onderzoek

Johan Vos

Ook de botanische zoektochten van 2007 in Zoetermeer hebben weer voor de nodige verrassingen gezorgd. Regelmatig rapporteerden we de nieuwe vondsten in dit blad. Nu Wim de Liefde alle nieuwe gegevens aan de floradatabank (zowel die van FLORON als die van onszelf) heeft toegevoegd is het weer tijd om de stand van zaken op te maken en plannen te maken voor 2008.

Er zijn in 2007 1208 waarnemingen gedaan verdeeld over 406 verschillende soorten. Ook zijn in 2007 weer 15 nieuwe soorten ontdekt. Er staan nu totaal 21522 waarnemingen in de database en de totaalijst bevat 696 soorten.

Hieronder de top 10 van de meest soortenrijke hokken.

2006	2007	Hoknummer	Aantal soorten	Aantal waarnemingen
1	1	30.57.34	382	1061
2	2	30.57.42	372	841
3	3	30.57.23	357	745
10	4	30.57.43	355	878
5	5	30.57.44	352	683
4	6	30.57.22	346	1614
7	7	30.57.33	328	520
8	8	30.57.31	327	1114
6	9	30.57.35	327	587
9	10	30.57.24	319	807

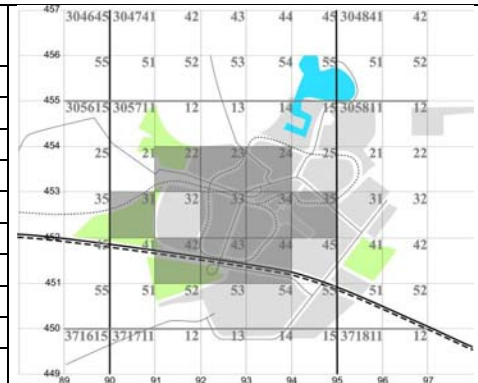

Fig. 7 Toptien soortenrijkdom kilometerhokken

Fig. 8 De tien meest soortenrijke kilometerhokken

Commentaar: opvallend is dat in de hoogste regionen van de lijst drie hokken (30.57.42, 30.57.43 en 30.57.44) zijn te vinden waar de grootste streng infrastructuur van Zoetermeer dwars doorheen loopt. Wat deze infrastructuur betreft spreekt men over een fysieke barrière die Rokkeveen van de rest van de stad isoleert. Klaarblijkelijk staat de combinatie rijksweg A12, Zuidweg, Randstadrail en de spoorlijn Den Haag – Gouda garant voor een grote botanische soortenrijkdom. Verder valt op te merken dat de top 10 van soortenrijkste hokken op één na bestaat uit typisch stedelijke KM²'s. Het enige geheel groene hok (30.57.31 Westerpark) in de top 10 staat op de achtste plaats.

Schaafstro nieuw voor Zoetermeer

Inmiddels is de onbekende paardenstaart uit Oosterheem door Wout Holverda als schaaftro (*Equisetum hyemale*) gekwalificeerd. Ook deze soort is inmiddels aan ons bestand toegevoegd. Om deze nieuwe Zoetermeerse aanwinst wat beter te leren kennen hierbij nog wat aanvullende informatie.

Tilly Kester

Fig. 9 Schaaftro

Fred Janssen

Fig. 10 Maarts viooltje

De naam schaaftro of schuurriet dankt de soort aan de ruwe stengels, die vroeger gebruikt werden als schuurmiddel. Van nature komt schaaftro voor in Eurazië en Noord-Amerika. De soort is tegenwoordig

ook als sierplant in de handel. De planten kunnen zo'n 90 cm hoog worden en vormen wortelstokken. De holle, donkerblauwe of olijfgroene stengels zijn 3 tot 6 mm dik. De stengelholte is minmaal tweederde van de doorsnee van de stengel. De tot 9 mm lange, grijsgroene stengelscheden omsluiten de stengel zeer stijf. Ze hebben 1 tot 2 zwartachtige banden die grijswit verdrogen. De priemvormige, gekronkelde tanden vallen al vroeg af, waarna de rest van de schede ondiep gekarteld is. In de periode juni tot augustus verschijnen de tot 25 mm lange kegelvormige sporenaren. Onder beschaduwde omstandigheden worden meestal geen sporenaren gevormd. Van de groeiplaatsen kan het volgende worden gezegd: schaaftro groeit het liefst in vochtige, matig voedselrijke grond in loofbossen, op zandige dijken, langs spoorwegen, in afgravingen en in de duinen. In Oosterheem stond de door Tilly gefotografeerde plant in de oeverzone van het Heemkanaal.

Dat het voorjaar inmiddels is aangebroken laat de foto van het maarts viooltje (*Viola odorata*) zien. Fred Janssen fotografeerde de soort op 12 maart jl aan het Morapad in Rokkeveen.

8. Programma plantenwerkgroep voor 2008

Fred Reeder

Datum	Tijdstip	Verzamelpaats	Doel/Gebied
Za 12 april	10.00 uur	Gemaal Rokkeveenseweg	De BaZille en omgeving.
Do 24 april	18.30 uur	Mandelabrug zuidzijde	Rokkeveen tussen Mandelabrug en Balij
Do 8 mei	19.00 uur	Brandweerkazerne, Olav Palmelaan	Oosterheem Groene Kreek en omgeving
Do 22 mei	19.00 uur	Balijhoeve	Rokkeveen Natte delen Balij richting Noukoop
Za 7 juni	10.00 uur	Restaurant Aa-zicht	Terrein achter de Noord-Aa te Zoeterwoude (laarzen mee)
Do 19 juni	19.00 uur	Westpunt tegenover de natuurtuin	Het poldertje
Do 3 juli	19.00 uur	Weleda Platinastraat	Lansinghage Weleda en omgeving
Do 17 juli	19.00 uur	Oude kerk hoek Dorpsstraat-Delftsewallen	Oevers Delftse wallenwetering.
Do 31 juli	19.00 uur	Buytenpark De Kraal	Meest noordelijke deel grenzend aan de meerpolder
Do 14 aug	19.00 uur	Brandweerkazerne, Olav Palmelaan	Oosterheem Heemburg en omgeving
Do 28 aug	19.00 uur	Watertoren Hoekstrapark	Rokkeveen Veentuinen en omgeving
Za 13 sept	10.00 uur	Westpunt	Westerpark meest westelijke deel van het park

De plantenavonden/ochtenden zullen allemaal afzonderlijk per E-mail vooraf aangekondigd worden. Leden van de PWG wordt verzocht daarop te reageren met de mededeling of men al dan niet aanwezig is. Dit voorkomt onaangename verrassingen en tevens ontstaat zo de mogelijkheid om in te spelen op actuele situaties buiten.

Als aanvulling op het programma van de PWG het volgende: Henk Lubberding, lid van onze afdeling nodigt de leden van de PWG uit om op **dinsdagavond 22 april om 20.00 uur** zijn natuurrijke tuin te komen bekijken. Men dient zich van tevoren op te geven bij onze voorzitter Annet de Jong (tot uiterlijk zondag 20 april) Tel: 079- 3422924

GEZIEN IN ZOETERMEER

9. Griel (*Burhinus oediconemus*) in de Balij

een eerste waarneming voor ons gebied.

Arno van Berge Henegouwen

Vanmiddag (maandag 31 maart) werd op www.waarneming.nl uit ons gebied een griel gemeld. De waarneming werd gedaan in de Balij net naast het Zoetermeerse gebied. Zestig jaar geleden broedden er nog enkele tientallen paren in de duinen van Noord-Holland. Later zijn nog incidentele broedgevallen gemeld. Als doortrekker komt de griel wat vaker voor, maar het blijft voor onze streken een zeldzame gebeurtenis. Binnen twee uur na de melding stroomden de vogelaars met telescopen toe. Omdat ik niet ver

van de Balij woon, stapte ik op de fiets en was een van de gelukkigen die voor het eerst een “Nederlandse” griel mocht zien. Deze van origine steppevogel is uitstekend aangepast aan het leven in de nacht. Zijn grote gele ogen kijken je doordringend aan. Ik herinner mij dat ik, kamperend in de zandige bedding van een rivier bij de Griekse grensplaats Evsoni, 's nachts wakker werd gehouden door de baltszang van deze rakkers. Toen ik toch nog insliep begon het zo hard te waaien, dat we onze tenten de volgende ochtend uit moesten graven.

Fig. 11 De griel vanmiddag in de Balij

Fig. 12 Een grote zilverreiger neemt een kijkje

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 13 De toegestroomde vogelaars

10. Uit het vogeldagboek van Adri de Groot

Adri de Groot

Woensdag 2 januari 2008

Vliegende start tuinvogels, het leek wel of de tuinvogels tot het nieuwe jaar hadden gewacht, want gisteren hingen er ineens wat huismussen aan de zaadautomaten, vertoonden de eerste vier ringmussen zich in de tuin, nam het aantal vinken toe en kwamen ook kool- en pimpelmezen naar de vetbollen. Mooie start! Vandaag poolhoogte genomen in de omgeving. Kapotte abri's, vuilnisbakken, verkeersborden. Dit jaar maar eens een fikse milieubelasting op vuurwerk invoeren, dan betalen degenen die vernielen, tenminste ook de kosten. De teruggekeerde vorst had op windvrij gelegen sloten al een korstje op het water gelegd. Op de Zoetermeerse Plas dobberden twee grote zee-eenden, wellicht dezelfde die enkele weken geleden ook waren gesignaleerd. Misschien zijn ze teruggekeerd, misschien zijn ze nooit weggeweest, op die grote watervlakte zijn ze niet altijd even makkelijk te vinden.

Fig. 14 nieuwsgierige vrouw huismus

Fig. 15 kolganzen boven de Meerpolder

Adri de Groot

Donderdag 10 januari

In de Zoetermeerse Meerpolder zitten vaak groepen kleine zwanen, vanmiddag 32. Meestal trouwens in het Stompwijkse gedeelte van deze polder, maar dit terzijde. Toen iemand door het weiland kwam aanlopen, gingen hun koppen omhoog en vlogen ze weg. Zoals overal in “mijn” gebied zijn de groepen (veel) kleiner dan in voorgaande jaren. Het aantal jonge kleine zwanen is al helemaal dramatisch laag, nu en dan zie je er een paar. Voor een normale aanvulling van het zwanenbestand heb je zo'n vijftien procent kleintjes nodig. Maar dat is het afgelopen broedseizoen in de verste verte niet gehaald, vrees ik.

Woensdag 16 januari

De Meerpolder in Zoetermeer en Stompwijk lag vanmorgen vol ganzen. Hoeveel? Ik heb zo nauwkeurig mogelijk geteld en kwam tot het volgende: twaalfhonderd kolganzen, nog eens vijfhonderd hoog

overvliegend uit het noorden/oosten, zo'n tweehonderd grauwe ganzen, een klein aantal Canadese ganzen (veel meer in de Geerpolder) en een aantal toendrariet ganzen, dat zullen er niet zo veel geweest zijn. Ze zijn voorzichtig hoor, die ganzen. Maar van afstand heb ik er lang van kunnen genieten. Totdat iemand op een brommer in de polder rondjes ging rijden en de vogels vertrokken, richting westen. In de Meerpolder ook nog 1 zwarte zwaan, 2 Indische ganzen en 26 kleine zwanen.

Maandag 21 januari

Putter of distelvink. Op ons dierenkwartel dat we vroeger thuis speelden, stond ook: putter of distelvink. Ik herinner me het plaatje nog goed. Prachtig gekleurde vogeltjes met wit, zwart, geel, rood, bruin; ze roepen twinkelend. In mijn jeugd in de Alblasserwaard zag je ze zelden; ik kan me er althans weinig van herinneren. Gelukkig "doen" putters het goed en tegenwoordig kan je ze overal tegenkomen, op zandgrond minder. Vorig jaar begon een paartje in de forsythia in onze voortuin een nestje te bouwen. Helaas is dat niets geworden. Het vrouwtje had al een ragfijne basis gelegd, maar ik vermoed dat ze te vaak gestoord werden door wandelaars op het trottoir vlak bij hun nest.

In de herfst en de winter zie je putters vaak in groepjes op zaden foerageren, oude klissen, misschien nog wat distels, maar vooral op elzenpropfen. Die zijn rijk aan voedsel. In het Zoetermeerse Noord-Aa-gebied zat vanmorgen een groep van zo'n 25 vogeltjes. Ze peuterden (daar komt mogelijk de naam putter vandaan) vol overgave de zaadjes uit hun bolsters.

Zo nu en dan doken er een paar naar beneden om tussen het natte gras of in een klein plasje wat te drinken, want van eten krijg je dorst! Daarna ging het feestmaal vrolijk verder. Putters zijn heel vriendelijke vogeltjes en - als je voorzichtig bent - ook niet schuw. Ik heb er dan ook met veel plezier een uurtje naar staan kijken en heb wat foto's gemaakt.

Overigens voor de liefhebbers uit het bekende boek "[De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis](#)": een volksverhaal wil dat de bescheiden putter zich bij de schepping op de achtergrond hield. Toen hij als laatste aan de beurt was om gekleurd te worden, waren er slechts verrestjes over. Hij kreeg van alle kleuren het laatste veegje en werd daardoor verrassend nog een heel fraai vogeltje!

Fig. 16 putter

Adri de Groot

Fig. 17 Sijsjes, zoals deze man, zitten vaak gezamenlijk met putters in elzenbomen

Maandag 28 januari

Op de Noordhovense Plas 7 dodaarzen, evenveel als op de grote Zoetermeerse Plas. Langs de oevers 3 tureluurs. In dichte begroeiing 3 ransuilen. Er zitten er meer maar tussen de struiken verkerende mannen jagen ze telkens naar andere plekken. In het hele Zoetermeerse Noord-Aagebied hoorde ik grote bonte spechten insecten uit het hout hakken.

Lang in het Prielenbos gedood, nou ja, voornamelijk stilgestaan. Ook de bomen stonden er stil bij. Wellicht dat er daarom veel vogels naar zaden en insecten zochten. Soms hoor je in het bosje weinig vogelgeluiden, vandaag hoorde en zag ik de volgende soorten: waterral (1), tjiptjaf (1), roodborsten, winterkoninkjes, pimpel-, staart- (12) en koolmezen, putters (circa tien), een groep sijzen (ongeveer vijftien) dook op elzenpropfen boven mijn hoofd, houtduiven, buizerds, merels, grote bonte spechten, groene spechten (2), meerkoeten, wilde eenden, boomkruipers (3), goudhaantjes (2), vinken, zwarte kraaien, blauwe reiger. Alles in willekeurige volgorde en niet genoemd de overvliegende meeuwen- en ganzensoorten. Een grote groep kolganzen erg hoog in V-vorm: al op de terugtrek naar het noorden?

Nog even bij het Broekwegbosje geweest; op een grasland ernaast waren scholeksters aan het eten. De scholekster is de vogelsoort van het jaar. Een prima keuze want deze bonte pieten fleuren de weilanden en de akkers met hun kleuren en vrolijke roep op.

Door verandering van het biotoop (verdroging) gaat het ook met deze van vochtige gebieden afhankelijke vogels niet zo goed.

Donderdag 21 februari

Wat voorzichtige pasjes gedaan in het Prielbos. Kaplaarzen aan, maar dat vindt mijn voet niet fijn. Het hele Noord-Aa-gebied in Zoetermeer is/wordt drastisch gesnoeid en gekapt. Voor de veiligheid (omwaaierende bomen) was dat nodig, hier en daar lijkt het mij te ingrijpend gedaan. Ransuilen zijn gedeeltelijk van hun beschutting beroofd, een boom met (oud) sperwernest lag horizontaal. In het Prielbos groepjes mezen (pimpel, kool en staart), een aantal goudhaantjes, spechten, twee roepende (baltsende?) buizerds, een paartje halsbandparkieten bij nestholte (met zingend mannetje!), puffers, roepende waterral en dodaars en een paartje (vrouw groot formaat) overvliegende haviken.

Maandag 25 februari

In mijn herinnering is het nog niet eens zo veel jaren geleden dat ik voor het eerst een krijsende, geheel groene parkiet over me heen hoorde vliegen. In stedelijke gebieden is de halsbandparkiet tegenwoordig een bekende verschijning, die eerder opvalt door zijn luide geschreeuw dan door zijn groene verenpak. Overigens kunnen halsbandparkieten, ik neem aan de mannen, best aardig 'zingen', weliswaar met een metaalachtige ondertoon die parkieten nu eenmaal eigen is. Dat hoorde ik vorige week toen ik een aantal malen had gepost in de omgeving van twee nestholtes van halsbandparkieten in Zoetermeer.

HBP's, zoals vogelaars ze afkorten, zijn heel vroege broeders, vanaf januari, waardoor ze gevechten om nestholtes met spechten, boomkruipers en andere holenbroeders als spreeuwen en kauwen voorkomen. Of ze daarom vroeg broeden of vanwege hun afkomst, weet ik niet. Want HBP's zijn zgn. exoten, vogels afkomstig uit andere werelddelen die hier ontsnapt zijn uit volières of bewust zijn losgelaten. Inmiddels hebben ze zich over een groot deel van de wereld verspreid. Deze oorspronkelijke Aziatische en Afrikaanse vogels weten zich goed te handhaven.

'Onze' halsbandparkiet is een van de vier ondersoorten en komt waarschijnlijk uit India (*Psittacula krameri borealis*). Gewend aan kou (Himalaya) zou hij, zeker met bijvoeren in tuinen, onze winters kunnen doorstaan. De vogel is met lange staart (die elk jaar langer wordt) zo'n veertig centimeter, felgroen en heeft een bovensnavel met de kleur van rozenbottels. Een volwassen man is zwart op keel en kin en heeft een dunne halsband, zwart met roze.

Fig. 18 Ransuil roest, zijn omgeving is drastisch gesnoeid

Fig. 19 Vrouw halsbandparkiet zat vandaag bij haar nest even in het zonnetje

Adri de Groot

Woensdag 5 maart

In de omgeving van het Zoetermeerse Buytenpark zochten roodborsttapuiten vandaag naar voedsel. Volwassen man en vrouw, al volledig in zomerkleed, heel mooi. Het zijn levendige vogeltjes die graag op een hoger punt (paaltje, draad) gaan zitten. Dan kunnen ze makkelijker insecten vinden, en ze laten zich mooi bekijken!

Fig. 20 Roodborsttapuit De kop van de man is zo donker, dat je zijn oog nauwelijks kan zien

Adri de Groot

Fig. 21 Het kleinere (en in dit geval lichtere) mannetje gewone pad klemt zich vast aan het vrouwtje

Zaterdag 15 maart

Op hun vaste voortplantingslocaties zie je op het ogenblik volop padden. Zoals donderdag in het Prielbos in Zoetermeer, waar het over een poosje zal wemelen van de larven. De "gebruikelijke" grondkleur van gewone padden is donker bruingrijs, maar ze kunnen ook rood zijn of gelig met donker of licht vlekkenpatroon. De afgelopen tijd geen roerdompen meer gezien, en maar weinig grote zilverreigers. De roerdompen zijn ongetwijfeld vertrokken naar hun broedplaatsen (elders in Europa), een paar grote zilverreigers zullen nog wel even in de buurt blijven hangen.

Adri de Groot

Fig. 22 Daar komt een grauwe gans aanzwemmen, in typische ganzenhouding

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 23 Drieteenmeeuw

Maandag 17 maart

Het gaat goed met de grauwe gans. In 1819 broedden er enkele tientallen in Friesland. Ook in de decennia daarna was het een schaarse tot zeer schaarse broedvogel. In de jaren zeventig was de grauwe gans in ons land vrijwel uitgestorven. Hoe schaars grauwe ganzen waren las ik o.a. in het boek: De eieren en nesten van onze vogels uit 1958. "De laatste halve eeuw slechts weinig gebroed. In 1948 zijn in het Gaasterland jongen waargenomen.

Verder 1950 N.O. Polder, 1951 Zwarte Meer, 1952 Kampereiland".

Maar sinds de Oostvaardersplassen vermenigvuldigt deze gans zich spectaculair, met zo'n vijftienduizend

broedparen in 2005 (gegevens SOVON). Tegenwoordig zie je dan ook overal op plassen, langs rivieren en ook op kleinere watervlaktes de grauwe ganzen broeden. De genten patrouilleren voor de nesten van de ganzen en maken heel luid misbaar als er iets aan de hand is.

Binnenkort kan je overal grote groepen jonge ganzen zien zwemmen. Vandaag een fotoreportage van de grauwe gans. Op een na heb ik de foto's zaterdag in het Prielenbos gemaakt.

11. Een nieuwe vogelsoort voor Zoetermeer

Johan Vos

“Zojuist drieteenmeeuw op de Zoetermeerseplas”. Deze korte mededeling trof ik aan op de discussiegroep van de vogelwerkgroep. Er werd niet bij verteld, dat het hier om een eerste waarneming voor Zoetermeer ging zo vertelde de waarnemer, Arno van Berge Henegouwen mij later. De waarneming ging vergezeld van een foto (Fig. 23) die een klein uur later al rondgestuurd werd. Het was een onvolwassen drieteenmeeuw. De vogel was geen mensen gewend, want hij zwom snel weg van de waarnemer. Zijn verblijf moet van korte duur geweest zijn, want die middag en de volgende dag kon de vogel niet terug gevonden worden. Arno kreeg een reactie, als zou het hier wel weer om een zieke vogel gaan. Gezien de korte duur van zijn verblijf en de waakzame houding moet hier ernstig aan getwijfeld worden. Het schaadt de reputatie van de Zoetermeerseplas waar al zo vaak zoveel soorten zeevogels korter of langer hebben verbleven.

12. Onderzoek mossen en korstmossen in het Prielenbos

Johan Vos

Gezien de in het voorjaar van 1998 door onze KNNV-afdeling vastgestelde grote diversiteit aan mossen en korstmossen in het Prielenbos heeft de gemeente vorig jaar opdracht gegeven aan een onderzoeksbureau om deze soortenrijkdom zo volledig mogelijk in beeld te brengen. Korstmosspecialist André Aptroot heeft deze basisinventarisatie in 2007 uitgevoerd, negen jaar geleden waren dat Leo Spier en Laurens Sparrius. Daarbij moet opgetekend worden dat het laatst genoemde onderzoek zich hoofdzakelijk tot het moerasbos beperkt heeft, terwijl het onderzoek uit 2007 ook het populierenbos, het griend en de schaapswei omvatte.

De taxonomie van de korstmossen

Gezien de grote indicatieve betekenis die aan deze soortgroep wordt toegekend heeft het korstmossenonderzoek de laatste 10 jaar een grote vlucht genomen. Dit heeft o.a. gevolgen gehad voor de taxonomie. Zo zijn er 13 soorten uit de lijst van 1998 van naam veranderd, soms is de soortnaam veranderd, dan weer werden soorten ingedeeld bij andere of nieuwe geslachten. *Cladonia ochrochlora* wordt nu niet meer als soort geaccepteerd en het Zoetermeerse materiaal dat in 1998 is gevonden is ondergebracht bij *kopjesbekermos* (*Cladonia fimbriata*). De soort *Placynthiella icmalia* is opgesplitst en het Zoetermeerse materiaal is als *okerbruime veenkorst* (*Placynthiella dasaea*) geherdefinieerd. Een volledig overzicht van alle aangetroffen soorten en de veranderde naamgeving vindt u in de bijlage op blz. 30.

De resultaten

Algemeen geldt dat de mossen- en korstmossenvegetatie op de bomen nog jong is. Het onderzoek heeft 63 korstmossensoorten opgeleverd, in 1998 waren dat er 40. Van die 63 waren 9 soorten in het betreffende 5 x 5 KM-hok nooit eerder aangetroffen.

Uit de mossengroep zijn 35 soorten waargenomen waarvan in het betreffende gebied 14 soorten (nog) niet in de Voorlopige verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen (2007, Tooren, B.F van en L.B. Sparrius) te vinden zijn.

Korstmossen

Zich in Nederland uitbreidende soorten komen in het Prielenbos veel voor en vormen soms mooie vegetaties. Een wel “oudere” soortensamenstelling werd aangetroffen op de knotwilgen rond de schaapsweide met soorten als: gestippeld schriftmos (*Opegrapha vermicellifera*) en gewone kraterkorst (*Caloplaca obscurella*), beide soorten zijn slechte verspreiders en komen vooral op knotwilgen voor. Ook meldt de onderzoeker dat zich op de elzen mooie pioniersvegetaties beginnen te ontwikkelen.

Slechts één van de aangetroffen soorten komt voor op de Rode lijst in de categorie GE (gevoelig) Het betreft de onopvallende bleke peperkorst (*Rinodina efflorescens*), een zeldzame soort die momenteel bekend is van een paar bomen in de duinen en flevopolder met de hoofdverspreiding in de Biesbosch. De verwachting is dat de soort zich in het Prielenbos zal kunnen handhaven. Ook trof de onderzoeker onverwachte soorten aan als ruw heidestaartje (*Cladonia scabruscula*), die gewoonlijk op de bodem groeit en grijs schorssteeltje (*Chaenotheca trichialis*). Wat deze laatste soort betreft merkt de onderzoeker op dat: “op vindplaatsen van deze soort de vestiging van zeldzame soorten op termijn te verwachten is”.

Fig. 24 Eikenmos

Fig. 25 Groen boomschildmos en witstippelschildmos

André Aptroot

Omdat het in 2007 onderzochte gebied afwijkt van dat van 1998 is een verantwoorde vergelijking van de beide soortenlijsten van de korstmossen niet goed mogelijk. De 23 extra soorten kunnen gemakkelijk verklaard worden uit het feit dat het onderzochte gebied in 2007 gevarieerder en groter is, in vergelijking met dat van 1998. Opmerkelijk is dat een 8-tal soorten uit 1998 in 2007 niet is waargenomen. Het gaat hier voor een deel om soorten waarvan bekend is dat hun voorkomen altijd van korte duur is maar uiteraard kunnen er ook soorten in 2007 gemist zijn.

Fig. 26 Ruw heidestaartje

Fig. 27 Vliermos

André Aptroot

Mossen

Het Prielbos e.o. is voor zover ons bekend niet eerder systematisch op mossen onderzocht. De website van het IVN-afd. Zoetermeer noemt slechts één soort: gewoon purpersteeltje (*Ceratodon purpureus*) voor dit gebied.

Een aantal opmerkelijke vondsten en ontwikkelingen die dit onderzoek heeft opgeleverd worden hieronder besproken. Zo werd vliermos (*Cryphaea heteromalla*) op een omgevallen boom waargenomen. Vroeger was het voorkomen van deze soort beperkt tot vlierstruwelen maar recent is geconstateerd dat deze soort aan een opmars bezig is. Tevens werd op deze plek bonte haarmuts (*Orthotrichum stramineum*) aangetroffen. Verdere opmerkelijke vondsten zijn: gewoon diknerfmos (*Cratoneuron filicinum*) die samengroeit met kleipeermos (*Pohlia melanodon*). Ook plekken waar zich een vrij rijke pioniervegetatie begint te ontwikkelen met gekroesd plakkaatmos (*Pellia endiviifolia*) en kleivedermos (*Fissidens taxifolius*) worden door de onderzoeker genoemd.

Een volledig overzicht van alle aangetroffen blad- en levermossen vindt u in de bijlage op blz. 30.

13. Rode Europese eekhoorn in het Westerpark?

Johan Vos

Via Adri de Groot bereikte ons het bericht dat Hans Dünwald in het Westerpark op 7 februari een rode (inheemse) eekhoorn heeft waargenomen. Hieronder zijn ervaringen.

“Tegen de avond zag ik in het Westerpark, voor het eerst sinds de aanleg van dit park, een rode Europese eekhoorn rondscharrelen! Het was al vrij donker en een stuk van mij af, maar ik kon heel duidelijk, toen hij/zij op de grond van die sprongetjes op de grond maakte haar omvang en pluimstaart zien. Ik had het gevoel; het park is nu pas compleet”.

Aangezien Hans aangeeft dat zijn passie fotograferen is wachten we met spanning op een foto die het definitieve bewijs levert van deze spectaculaire ontdekking.

14. Vanden Vos Reijnaerde

Johan Vos

De gewone, of rode vos (*Vulpes vulpes*) wordt in sprookjes en fabels stevast afgeschilderd als slim en sluw. Hij maakt gebruik van de zwakheden van anderen om ze te bedriegen en te misleiden en heeft daar over het algemeen veel succes mee. Ondanks dit imago komt de vos meestal sympathiek over. Hij wekt bewondering door zijn slimheid, en is meestal vrolijk en zorgeloos. Enkele voorbeelden hiervan zijn de fabels van Aisopos en de verhalen over Reynaert de Vos. Van recenter gebruik is het personage Joris Goedbloed uit Panda van Marten Toonder. Dit alles illustreert de dubbelzinnige houding van veel mensen ten aanzien van dit fraaie zoogdier.

Verspreiding

Tot de jaren '50 van de vorige eeuw kwam de vos in Nederland vrijwel uitsluitend op de hoge zandgronden voor. Vanaf 1968 is de vos permanent in de duinen aanwezig, waarschijnlijk als gevolg van herintroductie. Sinds 1970 heeft de vos ook het gebied tussen de duinen en de hoge zandgronden kunnen koloniseren met als resultaat dat de vos in de negentiger jaren in vrijwel heel Nederland voorkwam. Sindsdien is deze situatie nauwelijks meer gewijzigd. Samengevat: rond 1950 wordt haar aanwezigheid in 463 atlasblokken (een atlasblok is 25 KM² groot), rond 1993 in 716 en in 2005 in 735 atlasblokken vastgesteld. Hierbij dient opgetekend te worden dat de hoeveelheid vossen in sommige gebieden van ons land toeneemt, met name in steden en in andere juist afneemt.

Een landelijke trend ten aanzien van de aantalsontwikkelingen in Nederland is volgens de VZZ (Basisrapport Rode Lijst zoogdieren, 2007) niet aangetoond.

Territoria

De grootte van een vossenterritorium kan enorm variëren. Zo heeft onderzoek in het relatief voedselrijke gebied van de Veluwezoom aangetoond dat een territorium daar zo'n 150 ha (=1,5 KM²) bedraagt. In voedselarmere gebieden kan de grootte variëren van 250 ha op de Veluwe zelf tot 900 ha in Drente. Wat de stad betreft ligt dat heel anders. Stadsvossen zijn in Noordegese steden inmiddels een algemeen verschijnsel geworden. Hun bolwerken zijn vaak spoorwegemplacementen, die als groene enclaves midden in de stad zijn gelegen. Zonder verstoord te worden kunnen zij daar holen graven en hun welpen grootbrengen terwijl ze 's nachts tussen de huizen en in tuinen hun kostje opscharrelen. Onderzoek in Engelse steden heeft aangetoond dat de vossen daar gebiedjes bevolken die kleiner zijn dan 25 ha. Zo worden in het centrum van Londen bijvoorbeeld bloembollen in kleine stadstuintjes door vossen opgegraven en opgegeten.

Regulatie van de vos

De discussie over het nut van het bejagen van vossen is al zo oud als de wereld. Een veelgehoorde mening is dat de vos geen natuurlijke vijanden (meer) heeft, zodat er plagen ontstaan als de soort mens ze niet "uitdunt". Al lang geleden heeft onderzoek aangetoond dat door het territoriale systeem een teveel aan vossen geen woonplaats kan vinden en moet uitwijken naar slechte leefplekken en daar uiteindelijk

verhongert. Ook is aangetoond dat in onbejaagde populaties het aantal jongen dat wordt geboren afneemt. De aangekondigde vossenplaag die ons zou treffen na de door de Flora- en faunawet ingestelde bescherming in 2002, is dan ook uitgebleven.

Een ander hardnekkig vooroordeel is dat de vos er de oorzaak van is dat weidevogels in hun voortbestaan bedreigd worden.

Het resultaat van een recent door SOVON en Alterra uitgevoerd onderzoek, waarbij gebruik gemaakt werd van infraroodcamera's laat echter zien dat bij de predatie van weidevogelkuikens de vos slechts een marginale rol speelt. Belangrijke predatoren zijn: blauwe reiger, verschillende roofvogelsoorten en de met veel moeite geherintroduceerde ooievaar.

En dan nog de hondsdoelheid. Bejaging van vossen om de hondsdoelheid te bestrijden heeft nergens in Europa effect gehad. Beweerd wordt dat bejaging de verspreiding van de ziekte juist in de hand heeft gewerkt. Tegenwoordig wordt op grote schaal lokaas uitgelegd met een vaccin dat de vossen immuun maakt voor het virus. Op deze wijze zijn grote delen van Europa inmiddels bevrijd van het ook voor mensen gevaarlijke virus.

Voorkomen in Zoetermeer

Gedocumenteerde waarnemingen die het voorkomen van de vos in het stedelijk gebied van Zoetermeer bewijzen zijn zeer schaars. Daarentegen doen er wel tal van jagersverhalen de ronde.

Toen in 1997 het Buytenpark vroeg in het voorjaar en in de ochtend officieel voor het publiek werd opengesteld hebben vele bezoekers, onafhankelijk van elkaar vossen waargenomen. Het ging om een vossenfamilie die daar al enige jaren in een hoop opgeslagen materialen, bedoeld voor de uitbreiding van de stort woonde.

Recente navraag bij de gemeentelijke faunabeheerder levert het volgende beeld op: zowel in het Westerpark achter de golfbaan, in de Nieuwe Driemanspolder als in het van Tuylpark worden regelmatig zowel vossen zelf als hun uitwerpselen waargenomen. De meest spectaculaire zichtwaarneming is die van een politieagent die een vos bij het voormalige ministerie aan de Europaweg, hartje Zoetermeer zag lopen! Ook in de wijk de Leyens tegen de Meerpolder aan is onlangs een vos waargenomen.

De reden om juist nu aandacht te schenken aan de vos is gelegen in het feit dat Jip-Louwe Kooijmans van Vogelbescherming Nederland op 22 februari jl in Oosterheem vossenuitwerpselen aantrof. Hoewel het aantal stedelijke waarnemingen beperkt is gaan we er van uit dat ook in Zoetermeer de vos verstedelijkt. Of dat uiteindelijk "Londense toestanden" oplevert zal de tijd leren.

Arno van Berge Henegouwen

Fig. 28 Uitwerpselen vos Oosterheem

Marianne Ketting

Fig. 29 Aquarel

Oproep: waarnemingen van vossen in Zoetermeer graag melden op ons adres: zoetermeer@knnv.nl

15. Braakballen van een Zoetermeerse kerkuil (*Tyto alba*)

Arno van Berge Henegouwen

Enige tijd terug lukte het om de inhoud van drie braakballen te vergaren die afkomstig zijn uit de omgeving van de Voorweg. Ze zijn afkomstig van de kerkuil en verzameld door Bob de Lange waarvoor hartelijk dank. Niet eerder heb ik braakballen van deze soort uit onze gemeente gezien. Van alle soorten uilen produceert de kerkuil overgeeftechnisch gezien braakballen van de beste kwaliteit. Dat betekent, dat uit één braakbal complete en schone skeletonderdelen gehaald kunnen worden afkomstig van één of een paar prooien. Daardoor is het mogelijk (aanvullend) onderzoek te doen aan kleine zoogdieren in de omgeving van de roestplaats van de uil.

Uilen (de kolossale oehoe uitgezonderd) hebben minder sterke klauwen dan dagroofvogels van vergelijkbare afmetingen. Uilensnavels zijn breder en minder tot knippen en scheuren in staat dan de smallere snavel van roofvogels. Als gevolg hiervan slikken uilen hun kleinere prooien in hun geheel in. Uilen hebben geen krop zodat de prooien in hun geheel in de maag aankomen. De braakballen die ze later kwijtraken bevatten zodoende vaak alle niet verteerbare resten van een of hooguit een paar prooidieren. Je kunt de braakballen zelf meestal op soort brengen, want ze zijn min of meer een afgietsel van een deel van de uilenmaag en als zodanig soortspecifiek. Dagroofvogels daarentegen zijn anders. Ze hebben sterkere nekspieren en trekken hun prooi uit elkaar. Ze scheuren de vlezige delen eraf en laten de harde delen als snavels en botten achter. Hun braakballen bevatten wel haar en veerresten, maar geen of weinig determineerbare skeletdelen.

Jammer dat de bewuste kerkuil er niet meer zit. Op grond van een groter aantal braakballen zou een goed beeld van het voorkomen van kleine zoogdieren uit de omgeving van de Voorweg inclusief het Buytenpark zijn verkregen. In een vorig artikel door Johan Vos (kwartaalbericht 59: 28) wordt aandacht besteed aan een nieuwe rode lijst voor zoogdieren (de laatste dateert uit 1994). Uit onze gemeente is weinig bekend over zoogdieren. Behalve uit zichtwaarnemingen die zeldzaam zijn kunnen nooit eerder gemelde soorten als waterspitsmuis en noordse woelmuis misschien worden aangetoond in braakballen. Maar dan zal er meer van die prachtige wollige stuff aangebracht moeten worden.

Resultaten

Inhoud van enkele braakballen, van de kerkuil uit de omgeving van de Voorweg, verzameld op 23 september 2007 door Bob de Lange. Ik ontving uitgeplozen en schoongemaakt materiaal uit vermoedelijk drie braakballen.

Echte muizen

Veldmuis, *Microtus arvalis* (Pallas, 1779): schedels 11, heel 9, fragmenten 2, onderkaak links 9, rechts 9; 1 schedel, onderkaak links 1, onderkaak rechts 1 (in BH^a).

Bosmuis, *Apodemus sylvaticus* (L., 1758): onderkaak links 1, onderkaak rechts 1 (beiden in BH^a); NB geen schedel gevonden.

Spitsmuizen

Gewone bosspitsmuis, *Sorex araneus* Linnaeus, 1758: schedel 1, onderkaak links 1, rechts 1 (in BH^a).

Huisspitsmuis, *Crocidura russula* (Hermann, 1780): schedels 3, onderkaak rechts 3, links 4; schedel 1, onderkaak links 1 en rechts 1 (in BH^a).

Rest van de botten en botstukjes

Diverse andere skeletdelen waaronder dijbeenderen, opperarmbeenderen, bekkens, achterhoofden met slakkenhuis, wervels, etc.

Wie braakballen vindt en de inhoud wil weten, ik zoek ze graag uit. Zoetermeerse braakballen hebben mijn voorkeur. Maar verstoor geen roestende vogels.

Speciaal voor het onderwijs kan ik nog een aardige braakbalsite aanbevelen.

<http://www.kidwings.com/owlpellets/>

Fig. 30 Bosspitsmuis, rechteronderkaak

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 31 Bosspitsmuis, schedel, onderaanzicht

^a BH = dit kledingstuk maakt geen onderdeel uit van de inhoud van de braakbal, maar is slechts de afkorting van mijn naam. Het betekent dat het genoemde skeletdeel is opgenomen in mijn collectie.

Fig. 32 Huisspitsmuis, linkeronderkaak

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 33 Huisspitsmuis, schedel, onderaanzicht

Fig. 34 Bosmuis, linker onderkaak

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 35 Veldmuis, rechter onderkaak

Fig. 36 Veldmuis, schedel, onderaanzicht

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 37 Veldmuis, bovenkaakskiezen rechts

16. Natuurobservaties uit Meerzicht

Arno van Berge Henegouwen

Na de overvloedige appeloogst einde zomer begin herfst vorig jaar was deze winter de vijver aan de beurt om uit te oogsten. Dit werd pas mogelijk na een jarenlange investering door de bruine kikkers die de vijver eerst als voortplantingswater en later als overwinteringsplaats ontdekten. Vijf jaar geleden toen wij hier kwamen wonen begonnen wij in het voorjaar met de verdubbeling van de vijver. Dat bleef niet zonder gevolgen. Het jaar erop dreven er op een ochtend einde maart twee klompen dril van de bruine. De producenten van al dat waterige eiwit hebben wij toen niet eens opgemerkt. Maar vorig jaar en ook daarvoor al sloeg de kikkergekte steeds heftiger toe. De vijver werd steeds meer gewaardeerd als kraamkamer. Overal in de tuin sprongen een paar maanden later de bruine puberkikkertjes rond. En op

zomeravonden deed de tuinegel zich tegoed aan al dat kikkergoed. Het overblijvende kikkervolkje ontwikkelde zich voorspoedig. Nu twee jaar terug begonnen de kikkers ook tegen de winter terug te komen. Ze kropen onder het mastiek langs de zijkant van de vijver om daar te overwinteren.

Nu had ik in de buurt wel eens een reiger een tuin zien ingaan om daar even later weer met een kikker uit weg te vliegen. Ik dacht er niet aan, dat dat ook in onze tuin zou kunnen gebeuren. Totdat ik op een ochtend in het regenwater op het garagedak, waar ik al zoveel leuke waarnemingen heb gedaan, een aankomend tweedejaars reiger zag staan. En nog dacht ik niet aan de snode bedoelingen van het beest. Ik opende op een ochtend vroeg het raam van de logeerkamer en posteerde mijn telescoop met camera en daarnaast mijn splinternieuwe spiegelreflexcamera met 300mm telelens om eens een paar mooie portretten te maken. Toen ik een uurtje later terugkwam stond de reiger al te poseren.

Arno van Berge Henegouwen
Fig. 38 Kop reiger; mijn tweedejaarsreiger is te herkennen aan de fractuur *rechts* in zijn ondersnavel.
Meldingen graag naar ondergetekende

Even later kwam hij in beweging en liep naar de rand van het garagedak, keek omlaag en waagde de afdaling naar de tuin. Daar schoof hij, behoedzaam de poten verplaatsend, op naar de rand van de vijver waar hij onbeweeglijk bleef staan. Na tien minuten kwam er beweging. Met een paar snelle reigerpassen ging hij om de vijver heen, hield een ogenblik stil en stootte zijn dolk onder de vijverrand. Beet! Er bengelde een flinke kikker aan zijn achterpoot in de snavel. Zo gauw hij kon vloog de gulzige rover de vijver uit naar het garagedak terug. Daar begon de bereiding van het maal. De snavel met kikker werd onder water gehouden, heen en weer geslingerd en weer omhoog gebracht. Deze handelingen herhaalden zich een aantal keren. En toen bewoog de kikker langzaam, op het laatst nog met een achterpoot zwaaiend, zijn keel in, die zich van boven naar beneden verdikte. Even bleef de reiger staan. Daarna waste hij zijn snavel in het water, richtte zich op en liet zijn hals tussen de schouders verdwijnen om te bekomen. Na tien minuten al kwam de nek met dolk omhoog en begon het ritueel opnieuw. Deze keer was het een mannetjeskikker die uit mijn vijver verdween. De stevige armpjes staken hulpeloos uit de snavel, de tenen en de vliezen gestrekt.

De dagen vorderden, steeds keerde dezelfde reiger terug, en ik raakte steeds meer verbaasd over het aantal kikkers dat onze vijver had uitgekozen voor een veilige overwintering. Ik zag in minder dan twee weken tijd achttien kikkers in des reigers maag verdwijnen. Mijn waarnemingen beperkten zich tot de weekends en een paar vrije dagen.... Dat geeft een bioloog te denken.

Reigers hebben de gewoonte hun prooien eerst grondig te wassen. Ik heb mij laten vertellen, dat dat nodig is om de kikker zonder probleem door de lange slokdarm te laten glijden. Mijn reigers vertonen dit gedrag altijd. Zelfs toen het water op de garages bevroren was, werd de kikker over het ijs geschuurd.

Fig. 39 kikkerman in reigersnavel; een mannetjeskikker, te herkennen aan zijn korte en dikke armpjes, staat op het punt naar beneden te verdwijnen.

Fig. 40 kikkervrouw in snavel; en hier een iets kleinere vrouw die hetzelfde lot wacht

Fig. 41 Het wasritueel van een reiger die een kikker 'wast'

Arno van Berge Henegouwen

Bij het sluiten van dit stukje op 26 maart en ook gisterochtend vroeg stond hij er weer. Helaas, de reiger was eerder opgestaan dan ik en daardoor stond het raam nog niet open. Van deze keren geen foto's. Het moet eens stoppen! Maar verstoren doe ik niet. Ik hoop op veel dril dit jaar.

17. Lieveheersbeestjesplaag

Ellen Ali Cohen

Op zaterdag 1 maart, liep ik naar de tweede etage van ons huis om iets te pakken uit de "archiefkamer". Waarschijnlijk vanwege de storm van de voorgaande dagen en nachten, zag ik dat de vloer bezaaid lag met allerlei. Maar ik dacht, "dat komt morgen wel", hoewel mij te binnen schoot, dat ik die kamer de maandag ervoor gestofzuigd had en dat het raam deze winter gesloten was geweest, om géén rommel van buiten binnen te krijgen. De volgende dag moest ik weer naar boven. Wederom zag ik die ronde bijna zwarte dingetjes liggen, maar nu meerdere en alleen op de grond; nergens anders...Oh ja tóch...op het behang boven het raam.

Zo zondag als het was, heb ik onze "Bosch 1600" uit de kast getrokken. Heel gemakkelijk vlogen de dingetjes de stofzuigermond in. En pas toen bijna alles weg was, kwam ik op het idee even te kijken wat ik nu eigenlijk aan het opzuigen was.

Lieve hemel nog aan toe: lieveheersbeestjes op de dag des Heren.

Dode lieveheersbeestjes, van het gewone 7-stippelige soort, lagen op de tweede verdieping verspreid en hebben zich blijkbaar weinig nuttig kunnen maken. Ik ben na mijn vondst en waarneming, via e-mail in contact getreden met Johan Vos, waarvan hier blijk van mijn ondeskundige- en zijn goede kennis in deze zaken:

He Johan!, ons hele huis (?) zit onder de Lieveheersbeestjes.....dood.....overal.....op alle vloeren 2 hoog. Er vliegt niets rond.... Hoe kan dat nou? Beter dan een wespennest ergens, maar toch.. ze zijn nu zo nutteloos...Hoeveel? Nou ongeveer 50 á 60 of zo...
Groet, Ellen

Waarde mevr Elalco

't Ja, het is ook altijd wat met die natuur in en om het huis!

Veel te vroeg uit hun winterslaap ontwaakt en waarschijnlijk ook nog op een "nutteloze locatie", wat de instandhouding van de soort betreft, de winter doorgebracht. Ergens onder het huis of in een spouw, of u

ziet maar. Dit verschijnsel ken ik overigens goed van het strand, waar de lieveheersbeestjes soms met vrachtwagenladingen dood het strand opspoelen. Maar goed, dan is het zomer en waren ze waarschijnlijk bij een afluiddige wind richting zee gezwemd. Misschien wilt u zo lief zijn dit natuurverschijnsel in een artikeltje te verwerken voor ons veel geprezen lijfblad! De grote vraag is natuurlijk, of 50 exemplaren als plaag(je) of als piekervaring gedocumenteerd dient te worden?!

*U vriendelijk groetend en steeds hoogachtend,
VOSJ*

Vandaag, maandag 3 maart is het schoonmaakdag in huize De Jong. Eigenlijk iedere maandag, om de lezer gerust te stellen. Met emmer en vloermop dus 2-hoog aan de slag. Zag ik nu ineens in dezelfde kamer, zich té langzaam voortbewegende beestjes langs de muur lopen. Inderdaad meer dood dan levend. Ineens kwam er ééntje tevoorschijn van achter een behangkrulletje, dat los zat. Ik duwde dit met de stofzuigerslang verder opzij (en kapot) en... ja hoor. Boven het KNNV archief op plank F, zat nog een kleine kluit, als een balletje in verzameling, op elkaar! Met dit verslag in ons KNNV blad is deze cirkel nu rond.

BUITEN DE VERENIGING

18. Landelijke vlinderdag 2008

Johan Vos

Dit jaar stond de landelijke vlinderdag geheel in het kader van het 25-jarige bestaan van de Vlinderstichting. Locatie theater "De Junushoff" in Wageningen was uitgekozen om dit heugelijke feit te vieren. De opening van de dag was ongewoon en overdonderend, in de meest letterlijke zin van het woord. Aan dit visitekaartje van de stichting (klankbeeld met een aaneenschakeling van de meest schitterende beelden voorzien van indrukwekkende muziek) is te zien hoe de Vlinderstichting zich in professionele zin ontwikkeld heeft gedurende die 25 jaar.

Uitgebreid werd door één van de oprichters en eerste directeur, Jan van der Made ingegaan op de ontwikkelingsgeschiedenis. Door inspanningen van een groep sterk persoonlijk gemotiveerde mensen die in 1981 betrokken waren bij het landelijk dagvlinderproject van de Landbouwhogeschool ontstond in 1983 de Vlinderstichting. Belangrijke gebeurtenissen zijn geweest: het verschijnen van de eerste dagvlinderatlas in 1986 en het nationale vlinderjaar in 1989. Die laatste gebeurtenis heeft gezorgd voor de definitieve doorbraak van de Vlinderstichting.

Vervolgens gingen Kars Veling (als vanouds weer uitstekend op dreef) en Irma Wynhoff in op wat 25 jaar vlinderbescherming heeft opgeleverd. Na eerst nog even in te gaan op de personele veranderingen binnen de Vlinderstichting in de loop der jaren (biologen met baarden in lelijke eendjes zijn inmiddels vrijwel allemaal vervangen door enthousiaste jongelui met een meer hedendaagse outfit) kwamen de veranderingen in de vlinderstand aan bod. Nog steeds is de situatie ten aanzien van de dagvlinderfauna in Nederland niet echt ten goede gekeerd. Wel is de achteruitgang vertraagd en de verschillende soorten laten een wisselend beeld zien. Het boswitje is terug, de sleedoornpage doet het in de stad goed, de gehakkelde aurelia is inmiddels een algemene verschijning geworden en van de grote vos zijn vorig jaar (ook in Zoetermeer) veel zwervers waargenomen. Of dat op een come-back duidt is niet duidelijk. Daartegenover staat dat we de grote ijsvogelvlinder en het tweekleurig hooibeestje kwijt zijn, dat de bruine eikenpage en het gentiaanblauwtje achteruit hollen, enz. Ook het succes van de herintroducties (van uitgestorven soorten) is erg wisselend. Irma Wynhoff, persoonlijk intensief betrokken geweest bij de herintroductie van de pimpernelblauwtjes vertelde hierover. Het gewoon pimpernelblauwtje, uitgezet in de Moerputten in 1990 doet het daar goed en breidt zich uit. Het donker pimpernelblauwtje daarentegen doet het door het voor deze soort desastreuze bermbeheer in de regio waar deze soort is uitgezet erg slecht. Tegelijkertijd kwam de soort in Limburg spontaan terug! De herintroductie van de bosparelmoervlinder is mislukt. Door de klimaatverandering krijgen we er in de toekomst waarschijnlijk ook soorten bij, maar of we daar nu zo blij mee moeten zijn is de vraag.

De volgende spreker was Dik Groenendijk die constateerde dat de nachtvlinders zijn uitgegroeid tot een nationale hype. Na de actie "Nachtvlinders in het zonnetje" en de voorlopige verspreidingsatlas uit 1999 is de meest actuele verspreiding van de makronachtvlinders inclusief een schat aan informatie op www.vlindernet.nl te vinden. Aan de site www.mikrolepidoptera.nl wordt momenteel door Sifra Corver en Tymo Muus de laatste hand gelegd en de verwachting is dat die mei 2008 in de lucht komt. **De Nationale NachtvlinderNacht is dit jaar op 29 augustus!**

Ook deze dag werden we getraakteerd op een aantal prachtige films van Annette van Berkel. De eerste zette de levenscyclus van de waterjuffers de centraal, de tweede gaf inzicht in het intieme leven van de dagvlinders en de laatste was een film die de zaal zelf had mogen kiezen. De keuze: Nachtvlinders waarnemen! De vlinderstichting onderzoekt momenteel de mogelijkheid om deze zeer informatieve films op DVD beschikbaar te stellen.

Vervolgens gaf Jaap Bouwman de stand van zaken in libellenland weer. De Vlinderstichting doet al 10 jaar aan libellen en kwam met een heel opgewekte boodschap: het gaat goed met de libellen!

Zo zal de nieuwe rode lijst (die nog niet gepubliceerd is) veel korter zijn dan die van 1998. De vroege glazenmaker is aan een spectaculaire opmars bezig, de bruine winterjuffer is in korte tijd in vrijwel heel Nederland waarneembaar en de rivierrombout is terug. De laatste soort was sinds 1902 uit Nederland verdwenen en is na 1996 aan een opmars begonnen. Verder rukken veel zuidelijke soorten op en van een groot aantal van deze soorten is in Nederland voortplanting vastgesteld. Oorzaken voor deze positieve ontwikkeling? De waterkwaliteit in Nederland wordt steeds beter en de libellen weten daar, als snelle verspreiders goed gebruik van te maken.

Vervolgens werden twee gouden vlinders uitgereikt aan Henk van Halm (journalist) en aan boswachter Jap Smits. Jaarlijks krijgen mensen die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor vlinders en libellen deze onderscheiding uitgereikt door Jan-Willem Sneep van het ministerie van LNV. Een nieuw tintje aan dit fenomeen was de dit jaar ingestelde verkiezing van een jong opvallend talent. Uiteraard wil de Vlinderstichting, met het oog op haar eigen toekomst vooral jong talent stimuleren door jaarlijks een aanmoedigingsprijs ter beschikking te stellen. De eerste die hiervoor in aanmerking kwam: Tymo Muus (die hierboven al ter sprake kwam)

Ook vlinderbescherming buiten de landsgrenzen kreeg de nodige aandacht. Chris van Swaay ging in een informatieve bijdrage in op de nieuwe Europese rode lijst die door de IUCN is opgesteld. Algemeen geldt dat het in zuid en oost-Europa redelijk goed gaat met de vlinders, maar dat de situatie, met name in west-Europa zorgwekkend is. (3/4 van het aantal soorten daar gaat achteruit) En nergens zijn de vlinders sinds de jaren '50 van de vorige eeuw zo hard achteruit gegaan dan juist in Nederland. De gevolgen van de grootschalige ruilverkaveling van na de oorlog zijn desastreus geweest! In de periode 1950 – 1970 zijn vrijwel alle specialisten verdwenen. In de periode 1970 – 2005 bleek dat ook de reservaten niet veilig waren voor deze teruggang. In oost-Europa is de situatie vergelijkbaar met die van de jaren '50 in Nederland. Helaas dienen de bedreigingen zich nu ook daar aan. De Vlinderstichting wil vanuit de kennis die zij heeft opgedaan in haar 25-jarige bestaan proberen het tij daar te keren door deze kennis beschikbaar te stellen en samen te werken met lokale vlinderbeschermers. Vooral in Bulgarije, dat vorig jaar lid geworden is van Europa en zich daardoor gebonden heeft aan Natura 2000 liggen goede kansen.

Vervolgens deed Titia Wolterbeek verslag over wat ons in dit jubileumjaar allemaal nog te wachten staat. Ik noem slechts een paar wellicht ook voor ons interessante zaken. Op de landelijke waarnemingsdag op 21 juni a.s. zal de Vlinderstichting in Castricum bij bezoekerscentrum "De Hoep" aanwezig zijn. Het is de bedoeling dat in het weekend van 23 en 24 augustus langs het Pieterpad zoveel mogelijk mensen vlinders gaan waarnemen. Verder zullen we de Vlinderstichting dit jaar tegenkomen op allerlei nationale manifestaties zoals op de nationale boomfeestdag en op de Dag van het Park. Zijn er (tot 18 mei) 100 meesterwerken van Maria Sibylla (1647-1719) Merian te zien in het Rembrandthuis in Amsterdam. Maria wordt gezien als eerste vrouwelijke entomoloog die in de 17-de eeuw actief was als invloedrijk, natuurhistorisch tekenaar. De Vlinderstichting heeft op verzoek van het Rembrandthuis een educatieve speurtocht bij de tentoonstelling gemaakt.

En de Vlinderstichting heeft een prachtig jubileumboek uitgegeven met daarin een groot aantal voor vlinders en libellen interessante gebieden tegen een zeer schappelijke prijs. (op pag. 24 krijgt dit jubileumboek extra aandacht)

Kars Veling ging vervolgens wat uitgebreider in op een selectie van gebieden uit het boek en op de bijzondere libellen- en vlinderfauna die je er kunt verwachten.

Na de nachtvlinderfilm (keuze van het publiek) sloot de directeur van nu Theo Verstrael af met het doen van voorzichtige voorspellingen voor de komende 10 jaar. Zijn verwachtingen zijn opvallend hoopvol. Aan de exponentieel toenemende kennis zal het in elk geval niet liggen. Er wordt massaal waargenomen en geteld tegenwoordig! Al die waarnemingen worden allemaal via telmee.nl, waarneming.nl, landkaartje.nl, vlindernet.nl enz. digitaal geregistreerd. De GA-N (gegevensautoriteit Natuur) is verantwoordelijk voor de kwaliteit van deze gegevens die dan, na gevalideerd te zijn door de PGO's, waaronder de Vlinderstichting in de NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna) terecht komen. Uiteindelijk zullen we dan toegroeien naar een situatie waar de aanwezigheid van soorten niet langer als lastig maar als logisch wordt gezien. Opmerkelijk is dat er dit jaar nog een bijzondere leerstoel ecologie en bescherming insecten komt aan de Landbouwuniversiteit Wageningen. En zo is de cirkel weer rond en zijn de vlinders via de Vlinderstichting weer terug op de Landbouwuniversiteit!

Resumerend: deze jubileumbijeenkomst is op mij bijzonder enthousiastmerend overgekomen. Ik zou hierbij dan ook een oproep willen doen om dat enthousiasme op een of andere manier ook in onze lokale vereniging in Zoetermeer te laten landen. De vlinderwerkgroep van weleer is door het vertrek van Els en Ben Prins en het overlijden van Anja van Beek flink uitgedund. Het zou toch mogelijk moeten zijn om met Peter van Wely als landelijk gerespecteerd deskundige aangevuld met een aantal enthousiaste in vlinders en libellen geïnteresseerde nieuwelingen een nieuw elan te ontwikkelen. Aan belangstelling en ondersteuning vanuit de Vlinderstichting zal het in elk geval niet liggen. Zij zijn er klaar voor!

19. Ontdek Vlinders & Libellen, op pad in 25 bijzondere gebieden

Johan Vos

Het jubileumboek van Barbara Rijkema dat de vlinderstichting ter gelegenheid van haar 25 jarig bestaan heeft laten uitgeven toont aan dat natuurbeleving en recreatie naadloos op elkaar aansluiten. Een "markt" die met al die gepensioneerde babyboomers exponentieel schijnt te groeien.

Dit door de KNNV-uitgeverij prachtig vormgegeven boek bevat 25 natuurgebieden, verspreid over heel Nederland met op kaart (wandel)routes ingetekend die vlinder- en libellenliefhebbers uitnodigen om er op uit te trekken. Ieder gebied is voorzien van praktische zaken zoals hoe je er moet komen, of er uitgezette wandelroutes of bezoekerscentra zijn, op welke websites aanvullende informatie te verkrijgen is en misschien wel het allerbelangrijkste, wat de beste tijd is om het gebied te bezoeken. In de gebiedsbeschrijving tref je vervolgens de soorten aan die je er kunt verwachten. Ook bevat het boek algemene informatie over levenscycli en fabels en feiten van libellen en vlinders. Voor mij was nieuws dat in de zuidwesthoek van Friesland het eerste libellenreservaat van Nederland te vinden is.

In "De Wyldemerk" (zo heet dat reservaat) is de meest opvallende soort de gevlekte witsnuitlibel. Om die te kunnen zien moet je dan wel in mei/juni komen. Van harte aanbevolen en om die € 14,95 hoeft niemand het te laten.

Fig. 42 *Ontdek Vlinders & Libellen; Op pad in 25 bijzondere gebieden* ISBN9789050112727

20. Expositie in Museon

Arno van Berge Henegouwen

Van 16 mei tot 27 oktober 2008 besteedt het Museon aandacht aan de meest bedreigde vogelsoorten van Nederland. "Birdpix, Vogels van de Rode Lijst" is de titel van de expositie met foto's van de fine fleur van de Nederlandse vogelfotografen. De tentoonstelling beperkt zich tot de meest bedreigde soorten van ons land. Tijdens de duur van de tentoonstelling zijn er demonstraties, lezingen en is er een educatief programma.

21. Noordnatuurnieuws, lente 2008

Marianne Ketting

Dit najaar is Westerwolde zo'n tien centimeter opgehoogd. Dat deden de eiken. Ze strooiden een niet te bevatten hoeveelheid eikels rond en wisten van geen ophouden. Je was je leven niet zeker als je onder eiken doorliep of –reed: je werd bekogeld, en een eikel vanuit de hoogte komt best hard aan.

Marianne Ketting

Fig. 43 Westerwoldse eik uit het Sellingerbos

Angstaanjagend is de impact van vallende eikels op de ruit van je rijdende auto: alsof je beschoten wordt. In bos en hei liep je te zwikken en te glijden over het hobbelige, onder je voeten weggrollende eikelplaveisel. Onze oprit werd onbegaanbaar door de dikke laag rollende harde bolletjes, net los grind maar veel beweeglijker, en ook het effect van onder autobanden wegschietende eikels op je ramen is spectaculair. Och, hadden we nu maar varkentjes die die overvloed blijmoedig knorrend zouden opsmikkelen! Maar die hebben we niet en dus moesten we zelf aan de slag, met stalbezem en sneeuwschuiver. (Ook handig trouwens, zo'n sneeuwschuiver, bij het ruimen van de bergen blad die de eiken jaarlijks in de tuin strooien. Werkt beter dan een bladblazer. Maar die is weer makkelijk om sneeuw weg te blazen.)

Bakken vol eikels zijn er met de vuilnisman meegegaan. Wat een zonde, wat een verspilling, dachten we eerst, hadden we ze niet moeten bewaren voor geit en schapjes? Andere jaren kropen we soms op de knieën door het stekelige struikgewas om de laatste schaarse eikeltjes te rapen voor Mickey de bok, die er zo hartverwarmend dankbaar voor was. Maar dit jaar zagen de eiken in de wei zelfs kans om het kleinvee te overvoeren. Het werd één van de jonge schapen meteen noodlottig. Die werd ziek en ging dood aan de te grote hoeveelheid blauwzuur of looizuur die ze met al dat eikelsnoepgoed naar binnen had gewerkt. En dus kwam er een schrikdraadhek rond de bomen om de beesten weg te houden bij het gevaarlijke junkfood. Daarmee was het leed nog niet geleden. Dit voorjaar werden er gedrochtelijke lammetjes

doodgeboren en die geboorte kostte ook de ooi het leven. Gevolgen van de overdosis eikels? We zullen het nooit zeker weten, maar het was een drama.

Weerprofeten willen wel eens de wijsheid spuien dat een overvloedige oogst aan boomvruchten een strenge winter voorspelt. Daar konden we dit jaar dus hartelijk om lachen. Slappe hap was het! Op de voertafel bleef het rustig, en behalve de standaard meesjes en musjes waren er weinig vogels die warmliepen voor onze voerpotjes. Blijkbaar zaten de grote vogels ook allemaal aangeschoven aan het eikelbanket. Gaaien en kraaien vlogen rond met eikels die ze gingen verstoppen. We zagen de fazant wel eens hakken op eikels. Houtduiven proberen zelfs eikels in hun geheel door te slikken. (Ziet er griezelig uit, een duif met zo'n ding dwars in zijn keel. Net een reiger die een te grote vis heeft doorslikt.) En dan waren er natuurlijk de muizen! Die konden hun geluk niet op. Overal vonden we hun voorraadkamertjes. Zelfs in het nachthok van de kippen, dat toch dagelijks verschoond wordt, troffen we geregeld een bijengesprokkeld hoopje eikels. En 's nachts hoorden we ze boven ons hoofd op de zoldering met eikels knikkeren: ons nieuwe 'gegarandeerd muisdichte' dak weerhoudt bosmuizen er niet van om ook daar hun schatten te verstoppen.

Straks, in het voorjaar, komen er uit alle niet geconsumeerde eikels onvermijdelijk duizend jonge eikjes op in onze tuin. Ooit had ik in mijn Zoetermeerse volkstuintje twee of drie eikenzaailingen staan. Op een onmogelijk plek, vlak tegen het huisje aan. Maar ik koesterde ze, omdat ik een romantisch idee had van vogels van ver weg die ze speciaal voor mij daar in de grond gestopt hadden. Dit soort sentimentaliteit is op het Groningse platteland wel uit mijn hoofd gewaaid: ze worden straks allemaal zonder mededogen uitgerukt. En dat is, neem ik aan, met de eikjes in mijn oude volkstuin inmiddels ook gebeurd.

22. Natuur en milieuagenda Zoetermeer

April 2008	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Wo/za/zo & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelenrijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Woensdag 9 april	9.00	Langere wandeling, Delft, via o.a. Balijbos naar Zoetermeer 14 km	Station Zoetermeer Mandelabrug		IVN 3511293
Donderdag 10 april	20.00	Lezing: Vogels van de stad Zoetermeer door Marcel vd Tol	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep 3163631
Zaterdag 12 april	10.00-12.00	Groene ochtend: hanging basket met zomerbloeiers, (aanmelden)	Gemeentekwekerij Industrieweg	€ 16,50	Groei en Bloei tel 3611662
Zaterdag 19 april	10.00 - 11.30	Bijzonder bloemwerk: vlechten (aanmelden) bij tel 3611662)	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	€ 26,00	Groei en Bloei Secr 3411306
Zondag 20 april	14.00	Voorjaarswandeling, einde Turfschipkade/begin Broekwegkade	Parkeerterrein Turfschipkadebroekw k		IVN 3423661
Maandag 21 april	18.30 - 20.30	Groenten en tuinzadenverkoop (onder voorbehoud)	Wijktuin Rokkeveen		NME 3469534
Dinsdag 22 april	18.30 - 20.30	Tuinplanten en zadenverkoop (onder voorbehoud)	Wijktuin Voorweg + Zegwaartseweg		NME 3469534
Zaterdag 26 april	10.00 - 12.00	Voorjaarsruilbeurs	Gemeentekwekerij Industrieweg	Gratis	Groei en Bloei 3411306
Zondag 27 april	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtuingroep 3416896/ 3413473
Dinsdag 29 april	13.30 - 15.00	Knutselactiviteiten voor kinderen	Wijktuin Voorweg		NME 3469534

Mei 2008	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Wo/za/zo & feest-dagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelrijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zaterdag 3 mei	10.00	Voorjaarexcursie Westerpark met Peter van Wely	Westpunt tegenover de natuurtuin		KNNV
Zondag 18 mei	13.00 - 16.30	Voorjaarsfeest met diverse activiteiten	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Zondag 18 mei	14.00	Wandeling: Vlinders en zo....	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3423661
Zondag 25 mei	12.00 - 16.00	Dag van het Park, thema; "Dichtbij de boer op", activiteiten in de parken bij de stadsboerderijen De Balijhoeve en Het Buitenbeest o.a. het Speelbos in het Balijbos	In de parken bij de stadsboerderijen Zie krantenberichten		NME 3469662
Zondag 25 mei	11.00 - 16.00	Dag van het Park op De Balijhoeve; boerenspelletjes, zuivel-demonstraties, zuivelproeven en afsluitend met roofvogelshow	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag 25 mei	12.00 - 16.00	Dag van het Park op Het Buitenbeest; boerenspelletjes en andere activiteiten	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Zondag 25 mei	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3416896/ 3413473
Juni 2008	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Wo/za/zo & feest-dagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelrijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag 1 juni	13.00 - 16.00	Demonstraties honden Tippiactiviteiten	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
8 Juni- 5 okt		30 jaar NME; vuur, aarde, lucht, water, tippiact op stadsboerderijen De Balijhoeve en 2 wijktuinen	De Balijhoeve Het Buitenbeest Wijkstuinen VW & ZW		NME 3469534
Zondag 8 juni	13.00 - 16.30	Westernfeest en openingsfeest 30 jaar NME; vuur, aarde, lucht en water: act in Tippi Water; kanovaren en schminken	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Zaterdag 14 juni	10.00 - 16.00	Dag van het Haagse bos ism Staats-bosbeheer; Schaapscheren, schapenrassen, kaasmaken, roofvogels, rondleidingen en zaagdemonstraties	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832

Zaterdag 14 juni	14.00 - 16.00	Vaderdagcadeautjes maken Voorweg Rokkeveen en Zegwaartseweg, aanmelden!!	Wijktuinen ZW, VW Rokkeveen	ja	NME 3469534 Aanmelden
Zondag 15 juni	14.00	Excursie met Water	Gemaal Palenstein		IVN 3423661
Zondag 15 juni	14.00 - 16.30	30 jaar NME; vuur aarde lucht water Tipi Water; regenmeters maken	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Zaterdag 21 juni		Open tuinendag in Zoetermeer			Groei en Bloei 3411306
Zaterdag 21 juni		Midzomeravondspektakel in het Speelbos	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag 22 juni	13.00 - 16.00	Zomerfeest met schaapscheren en andere activiteiten	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve 3620832
Zondag 22 juni	14.00 - 16.30	30 jaar NME; vuur aarde lucht water Tipi Water; waterzuivering, proefjes	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Zondag 22 juni	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3416896/ 3413473
Zondag 29 juni	14.00 - 16.00	30 jaar NME; vuur aarde lucht water Tipi Water; verhalen vertellen	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest 3520624
Maandag 30 juni	18.30 - 20.30	Open avond op wijktuinen Noordhove en Rokkeveen	Wijktuin Voorweg en Rokkeveen		NME 3469534

Coördinatie: Natuur- en Milieueducatie Zoetermeer.
Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor
het derde kwartaal 2007 vóór 15 juni 2007 bij NME-team,
telefoon 346 96 62

Internet: www.zoetermeer.nl
E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl
E-mail : nmezoetermeer@zoetermeer.nl

Webadressen

Bomen overleven
Gem Zoetermeer
Groei en Bloei
IVN
KNNV
Vogelwerkgroep

www.bomenoverleven.nl
www.zoetermeer.nl / natuur en milieu
www.zoetermeer.groei.nl
www.ivnzoetermeer.nl
www.knnv.nl/zoetermeer
<http://www.vwgzoetermeer.nl/>

23. Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT
Johan Vos (023-5280231)
johan@vosdenhartog.demon.nl
Taeke M. de Jong (079-3516599)
Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer
Email T.M.deJong@tudelft.nl

Inleverdatum aprilnummer: eind maart 2008.
Geschreven of getypte tekst een maand vóór
deze datum inleveren.

Bestuur

Annet de Jong (voorzitter)	079-3422924
Tilly Kester (plv. voorzitter)	079-3412605
Lodewijk van Duuren (secretaris)	079-3214149
Hans Bieze (penningmeester)	079-3421351

auteurs in 2008:

Ellen Ali Cohen
Arno van Berge Henegouwen
Hans Bieze
Lodewijk van Duuren
Adri de Groot
Annet de Jong
Taeke de Jong
Sinie de Jonge
Marianne Ketting
Erik Korsten
Wim de Liefde
Fred Reeder
Johan Vos
Peter van Wely

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer, T.M.deJong@tudelft.nl of
naar Johan Vos johan@vosdenhartog.demon.nl

24. Ik wil ook lid worden

van de Natuurgroep Zoetermeer
O > als lid á € 17,50 per jaar
O > als huisgenoot-lid á € 10,- per jaar
de leden ontvangen dit blad.

van de KNNV + afdeling Zoetermeer
O > als lid á € 32,50 per jaar
O > als huisgenootlid á € 27,50 per jaar
deze leden ontvangen dit blad, het landelijke
KNNV-blad Natura, korting op de KNNV-uitgaven
en het recht op deelname aan KNNV-kampen

naam

.....

adres

.....

postcode

.....

telefoon

.....

Email

.....

handtekening

.....

25. Bijlage korstmossen en mossen

Overzicht korstmossen Prielbos

	1998	1998, naamgeving 2007	2007	Nederlandse naam
1	Anisomeridium nyssaegenum	Anisomeridium polypori	Anisomeridium polypori	schoorsteentje
2			Arthonia radiata	amoebekorst
3	Bacidia arnoldiana	Bacidia adastr	Bacidia adastr	fijne knoopjeskorst
4	Bacidia deficata	Bacidia deficata	Bacidia delicata	soredieuze knoopjeskorst
5			Buellia griseovirens	grijsgroene stof korst
6			Caloplaca obscurella	gewone kraterkorst
7			Caloplaca saxicola	sinaasappelkorst
8	Buellia punctata	Amandinea punctata	Amandinea punctata	vliegenstrontjesmos
9	Candelaria concolor	Candelaria concolor	Candelaria concolor	vals dooiermos
10	Candelariella reflexa	Candelariella reflexa	Candelariella reflexa	poedergeelkorst
11			Candelariella vitellina	grove geelkorst
12			Chaenotheca trichialis	grijs schorssteeltje
13	Cladonia fimbriata	Cladonia fimbriat	Cladonia fimbriata	kopjesbekermos
14			Cladonia glauca	bruin heidestaartje
15	Cladonia humilis			
16	Cladonia macilenta			
17	Cladonia ochrochlora	nu Cladonia fimbriata		
18			Cladonia scabriuscula	ruw heidestaartje
19			Dimerella pineti	valse knoopjeskorst
20			Diploicia canescens	kauwgommos
21	Evernia prunastri	Evernia prunastri	Evernia prunastri	eikenmos
22			Fellhanera viridisorediata	gewone druppelkorst
23			Gyalideopsis anastomosans	aspergekorst
24	Haematomma ochroleucum			
25			Hyperphyscia adglutinata	dun schaduwmos
26	Hypogymnia physodes	Hypogymnia physodes	Hypogymnia physodes	gewoon schorsmos
27	Hypogymnia tubulosa	Hypogymnia tubulosa	Hypogymnia tubulosa	witkopschorsmos
28			Lecanora barkmaniana	ammoniakschotelkorst
29			Lecanora carpinea	melige schotelkorst
30			Lecanora chlarotera	witte schotelkorst
31			Lecanora compallens	miskende schotelkorst
32	Lecanora conizaeoides			
33	Lecanora expallens	Lecanora expallens	Lecanora expallens	bleekgroene schotelkorst
34			Lecanora muralis	muurschotelkorst
35			Lecanora symmicta	bolle schotelkorst
36			Lecidella elaeochroma	gewoon purperschaaltje
37			Lecidella scabra	grijsgroene steenkorst
38			Lecidella stigmatea	steenpurperschaaltje
39	Lepraria incana	Lepraria incana	Lepraria incana	gewone poederkorst
40	Lepraris lobificans	Lepraris lobificans	Lepraria lobificans	gelobde poederkorst
41			Lepraria rigidula	grove poederkorst
42			Opegrapha vermicellifera (RL)	gestippeld schriftmos
43	Micaria prasina			
44	Parmelia acetabulum	Pleurosticta acetabulum	Pleurosticta acetabulum	olijfschildmos

45	<i>Parmelia borrieri</i>	<i>Punctelia borrieri</i>	<i>Punctelia borrieri</i>	witstippelschildmos
46	<i>Parmelia caperata</i>	<i>Flavoparmelia caperata</i>	<i>Flavoparmelia caperata</i>	bosschildmos
47	<i>Parmelia perlata</i>	<i>Parmotrema chinense</i>	<i>Parmotrema chinense</i>	groot schildmos
48	<i>Parmelia revolute</i>	<i>Hypotrachyna revolute</i>	<i>Hypotrachyna revoluta</i>	gebogen schildmos
49	<i>Parmelia soledians</i>	<i>Flavoparmelia soledians</i>	<i>Flavoparmelia soledians</i>	groen boomschildmos
50	<i>Parmelia subaurifera</i>	<i>Melanelia subaurifera</i>	<i>Melanelia subaurifera</i>	verstoppschildmos
51	<i>Parmelia subrudecta</i>	<i>Punctelia subrudecta</i>	<i>Punctelia subrudecta</i>	gestippeld schildmos
52	<i>Parmelia sulcata</i>	<i>Parmelia sulcata</i>	<i>Parmelia sulcata</i>	gewoon schildmos
53			<i>Phaeophyscia orbicularis</i>	rond schaduwmos
54			<i>Phlyctis argena</i>	lichtvlekje
55	<i>Physcia adscendens</i>	<i>Physcia adscendens</i>	<i>Physcia adscendens</i>	kapjesvingermos
56			<i>Physcia caesia</i>	stoeprandvingermos
57			<i>Physcia stellaris</i>	groot vingermos
58	<i>Physcia tenella</i>	<i>Physcia tenella</i>	<i>Physcia tenella</i>	heksenvingermos
59	<i>Physconia grisea</i>	<i>Physconia grisea</i>	<i>Physconia grisea</i>	grauw rijpmos
60	<i>Placynthiella icmalia</i>	<i>Placynthiella dasaea</i>	<i>Placynthiella dasaea</i>	okerbruine veenkorst
61			<i>Punctelia ulophylla</i>	rijpschildmos
62	<i>Ramalina farinacea</i>	<i>Ramalina farinacea</i>	<i>Ramalina farinacea</i>	melig takmos
63			<i>Ramalina fastigiata</i>	trompettakmos
64			<i>Rinodina efflorescens</i>	bleke peperkorst
65	<i>Scoliciosporum umbrinum</i>			
66	<i>Trapeliopsis flexuosa</i>	<i>Trapeliopsis flexuosa</i>	<i>Trapeliopsis flexuosa</i>	blauwe veenkorst
67	<i>Trapeliopsis granulosa</i>			
68	<i>Usnea cf. subfloridana</i>			
69			<i>Xanthoria calcicola</i>	oranje wratkorstmos
70	<i>Xanthoria candelaria</i>	<i>Xanthoria candelaria</i>	<i>Xanthoria candelaria</i>	kroezig dooiermos
71	<i>Xanthoria parietina</i>	<i>Xanthoria parietina</i>	<i>Xanthoria parietina</i>	geel korstmos
72	<i>Xanthoria polycarpa</i>	<i>Xanthoria polycarpa</i>	<i>Xanthoria polycarpa</i>	klein dooiermos

Overzicht blad(B)- en lever(L)mossen Prielbos

1	<i>Amblystegium serpens</i>	gewoon pluisdraadmos	B
2	<i>Amblystegium varium</i>	oeverpluisdraadmos	B
3	<i>Barbula convoluta</i>	gewoon smaragdsteeltje	B
4	<i>Barbula unguiculata</i>	kleismaragdsteeltje	B
5	<i>Brachythecium mildeanum</i>	moerasdikkopmos	B
6	<i>Brachythecium rutabulum</i>	gewoon dikkopmos	B
7	<i>Brachythecium salebrosum</i>	glad dikkopmos	B
8	<i>Bryum argenteum</i>	zilvermos	B
9	<i>Bryum Barnesii</i>	geelkorrelknikmos	B
10	<i>Bryum capillare</i>	gedraaid knikmos	B
11	<i>Bryum dichotomum</i>	grofkorrelknikmos	B
12	<i>Calliergonella cuspidata</i>	gewoon puntmos	B
13	<i>Ceratodon purpureus</i>	gewoon purpersteeltje	B
14	<i>Cratoneuron filicinum</i>	gewoon diknerfmos	B
15	<i>Cryphaea heteromalla</i>	vliermos	B
16	<i>Dicranoweisia cirrata</i>	gewoon sikkelsterretje	B
17	<i>Drepanocladus aduncus</i>	moerassikkelmos	B
18	<i>Fissidens taxifolius</i>	kleivedermos	B
19	<i>Frullania dilatata</i>	helmroestmos	L
20	<i>Hypnum cupressiforme</i>	gesnaveld klauwtjesmos	B
21	<i>Kindbergia praelonga</i>	fijn laddermos	B

22	<i>Leptodictyum riparium</i>	beekmos	B
23	<i>Lophocolea heterophylla</i>	gedrongen kantmos	L
24	<i>Orthotrichum affine</i>	gewone haarmuts	B
25	<i>Orthotrichum diaphanum</i>	grijze haarmuts	B
26	<i>Orthotrichum stramineum</i>	bonte haarmuts	B
27	<i>Oxyrrhynchium hians</i>	kleisnavelmos	B
28	<i>Pellia endiviifolia</i>	gekroesd plakkaatmos	L

26. Index

A12.....	8	bruine eikenpage	22	els	14
Ali Cohen, Ellen	21	bruine kikker	19	<i>Equisetum hyemale</i>	8
<i>Amandinea punctata</i>	30	bruine winterjuffer	23	Europaweg.....	17
<i>Amblystegium serpens</i>	31	<i>Bryum argenteum</i>	31	Europese eekhoorn.....	16
<i>Amblystegium varium</i>	31	<i>Bryum Barnesii</i>	31	<i>Evernia prunastri</i>	30
ammoniakschotelkorst	30	<i>Bryum capillare</i>	31	fazant.....	26
amoebekorst.....	30	<i>Bryum dichotomum</i>	31	<i>Fellhanera viridisorediata</i>	30
<i>Anisomeridium</i>		<i>Buellia griseovirens</i>	30	fijn laddermos.....	31
<i>nyssaegenum</i>	30	<i>Buellia punctata</i>	30	fijne knoopjeskorst	30
<i>Anisomeridium polypori</i>	30	buizerd	11, 12	<i>Fissidens taxifolius</i>	16, 31
<i>Apodemus sylvaticus</i>	18	<i>Burhinus oedicephalus</i>	9	<i>Flavoparmelia caperata</i> ...	31
Aptroot, André	14	Buytenpark.....	13, 17, 18	<i>Flavoparmelia soredians</i> .	31
<i>Arthonia radiata</i>	30	Calliergonella cuspidata ..	31	Flora- en faunawet	3, 17
aspergekorst.....	30	<i>Caloplaca obscurella</i> ..	14, 30	forsythia	11
<i>Bacidia adastrata</i>	30	<i>Caloplaca saxicola</i>	30	<i>Frullania dilatata</i>	31
<i>Bacidia arnoldiana</i>	30	canadese gans	11	gaai	26
<i>Bacidia deficata</i>	30	<i>Candelaria concolor</i>	30	GA-N.....	24
<i>Bacidia delicata</i>	30	<i>Candelariella reflexa</i>	30	ganzen	11
Balij.....	9, 10	<i>Candelariella vitellina</i>	30	gebogen schildmos	31
<i>Barbula convoluta</i>	31	<i>Ceratodon purpureus</i> ..	15, 31	gedraaid knikmos	31
<i>Barbula unguiculata</i>	31	<i>Chaenotheca trichialis</i> ..	14, 30	gedrongen kantmos	32
Beek, Anja van.....	24	<i>Cladonia fimbriata</i>	30	geel korstmos.....	31
beekmos	32	<i>Cladonia fimbriata</i>	14, 30	geelkorrelknikmos	31
Berg	2	<i>Cladonia glauca</i>	30	Geerpolder	11
Berge Henegouwen	9	<i>Cladonia humilis</i>	30	gehakkelde aurelia	22
Berge Henegouwen, Arno		<i>Cladonia macilenta</i>	30	gekroesd plakkaatmos ...	16,
van	14, 17, 19, 25	<i>Cladonia ochrochlora</i> ..	14, 30	32	
Berkel, Annette van	23	<i>Cladonia scabriuscula</i> ..	14, 30	gelobde poederkorst	30
blauwe reiger	11, 17	Corver, Sifra.....	23	gentiaanblauwtje	22
blauwe veenkorst.....	31	<i>Cratoneuron filicinum</i> ..	16, 31	gesnaveld klauwtjesmos .	31
bleekgroene schotelkorst..	30	<i>Crocidura russula</i>	18	gestippeld schildmos.....	31
bleke peperkorst	14, 31	<i>Cryphaea heteromalla</i> ..	16, 31	gestippeld schriftmos ..	14, 30
bolle schotelkorst.....	30	<i>Dicranoweisia cirrata</i>	31	gevlekte witsnuitlibel	24
bonte haarmuts.....	16, 32	<i>Dimerella pineti</i>	30	gewone bosspitsmuis.....	18
boomkruiper.....	11, 12	<i>Diploicia canescens</i>	30	gewone druppelkorst.....	30
bosmuis	18, 19, 26	distelvink.....	11	gewone haarmuts	32
bosparelmoervlinder	22	dodaars.....	11, 12	gewone kraterkorst ...	14, 30
bosschildmos	31	donker pimperlblauwtje	22	gewone pad	13
bosspitsmuis.....	18	<i>Drepanocladus aduncus</i> ..	31	gewone poederkorst.....	30
boswitje.....	22	drieteenmeeuw	13, 14	gewone vos.....	16
Bouwman, Jaap	23	dun schaduwmos	30	gewoon dikkopmos	31
braakballen	17	Dünwald, Hans	16	gewoon diknerfmos ...	16, 31
<i>Brachythecium mildeanum</i>		Coesèl, Marga; Schaminée,		gewoon pimperlblauwtje	
.....	31	Joop	5	22
<i>Brachythecium rutabulum</i>	31	Duuren, Lodewijk van	5	gewoon pluisdraadmos ...	31
<i>Brachythecium salebrosum</i>		egel.....	20	gewoon puntmos.....	31
.....	31	EHS	3, 5	gewoon purperschaaltje ..	30
Broekwegbosje	12	eik	25	gewoon purpersteeltje..	15, 31
bruin heidestaartje	30	eikenmos	15, 30	gewoon schildmos	31

gewoon schorsmos.....	30	klein dooiermos.....	31	NDFF	24
gewoon sikkelsterretje	31	kleipeermos.....	16	Nieuwe Driemanspolder..	17
gewoon smaragdsteeltje.....	31	kleismaragdsteeltje	31	Noord-Aagebied.....	11
glad dikkopmos.....	31	kleisnavelmos.....	32	Noord-Aa-gebied.....	11
goudhaantje.....	11, 12	kleivedermos.....	16, 31	Noord-Aa-gebied.....	12
grauw rijpmos	31	KNNV.....	7	Noord-Aaplas	7
grauwe gans	11, 13, 14	knotwilg.....	14	Noordhovense Plas.....	11
griël.....	9, 10	kolgans	10, 11	oehoe.....	18
grijs schorssteeltje	14, 30	koolmees	10, 11, 12	oeverpluisdraadmos.....	31
grijsgroene steenkorst	30	kopjesbekermos.....	14, 30	okerbruime veenkorst.....	14
grijsgroene stof korst	30	korstmossen	14	okerbruine veenkorst.....	31
grijze haarmuts.....	32	kraai.....	26	olijfschildmos.....	30
groen boomschildmos.....	15, 31	croezig dooiermos.....	31	ooievaar	17
groene specht.....	11	Lange, Bob de	17, 18	Oosterheem	8, 9, 17
Groenendijk, Dik	23	Lecanora barkmaniana	30	Opegrapha vermicellifera	14
grofkorrelknikmos	31	Lecanora carpinea	30	Opegrapha vermicellifera	
groot schildmos.....	31	Lecanora chlorotera	30	(RL)	30
groot vingermos	31	Lecanora compallens.....	30	oranje wratkorstmos.....	31
Groot, Adri de	10	Lecanora conizaeoides	30	Orthotrichum affine.....	32
Groot, Ardi de	16	Lecanora expallens.....	30	Orthotrichum diaphanum.	32
grote bonte specht.....	11	Lecanora muralis	30	Orthotrichum stramineum	16,
grote vos.....	22	Lecanora symmicta.....	30	32	
grote zilverreiger.....	10	Lecidella elaeochroma	30	Oxyrrhynchium hians	32
grove geelkorst.....	30	Lecidella scabra	30	pad.....	13
grove poederkorst.....	30	Lecidella stigmathea	30	Pallas, 1779	18
Gyalideopsis anastomosans		Lepraria incana	30	Parmelia acetabulum	30
.....	30	Lepraria lobificans.....	30	Parmelia borreri	31
Haematomma ochroleucum		Lepraria rigidula	30	Parmelia caperata.....	31
.....	30	Lepraria lobificans.....	30	Parmelia perlata.....	31
Halm, Henk van	23	Leptodictyum riparium.....	32	Parmelia revolute	31
halsbandparkiet	12	Leyens	17	Parmelia soledians	31
havik	12	lichtvlekje	31	Parmelia subaurifera.....	31
HBP	12	Liefde, Wim de.....	7	Parmelia subrudecta	31
heksenvingermos.....	31	lieveheersbeestje.....	21	Parmelia sulcata	31
helmroestmos	31	Linnaeus, 1758	18	Parmotrema chinense.....	31
Hermann, 1780.....	18	Linnaeus, 1758	18	Pelkman, Gerrit.....	7
Holverda, Wout.....	8	Lophocolea heterophylla	32	Pellia endiviifolia	16, 32
hondsdolheid	17	Louwe Kooijmans, Jip	17	Phaeophyscia orbicularis	31
houtduif.....	11, 26	Lubberding, Henk.....	9	Phlyctis argena	31
huismus	10	maarts viooltje.....	8, 9	Physcia adscendens	31
huisspitsmuis	18, 19	meerkoet.....	11	Physcia caesia	31
Hyperphyscia adglutinata.....	30	Meerpolder.....	10, 17	Physcia stellaris	31
Hypnum cupressiforme.....	31	Melanelia subaurifera.....	31	Physcia tenella	31
Hypogymnia physodes	30	melig takmos.....	31	Physconia grisea.....	31
Hypogymnia tubulosa	30	melige schotelkorst	30	pimpelmees.....	10, 11, 12
Hypotrachyna revoluta.....	31	merel.....	11	pimpernelblauwtjes	22
Hypotrachyna revolute.....	31	Merian, Maria Sibylla	23	Placynthiella dasaea	14, 31
ijsvogelvlinder	22	Micaria prasina	30	Placynthiella icmalia..	14, 31
IUCN.....	23	Microtus arvalis.....	18	Pleurosticta acetabulum..	30
IVN	7	miskende schotelkorst	30	poedergeelkorst	30
Janssen, Fred.....	9	moerasdikkopmos.....	31	Pohlia melanodon	16
Jong, Taeke de.....	3, 5	moerassikkelmos	31	Prielenbos.....	3, 11, 12, 13, 14,
kapsvingermos.....	31	Morapad.....	9	15, 30	
kauw	12	mossen	14	Prins, Els en Ben	24
kauwgommos	30	muis	26	Psittacula krameri borealis	
kerkuil	17, 18	Museon.....	25	12
Kester, Tilly	7	muurschotelkorst.....	30	Punctelia borreri.....	31
Ketting, Marinne.....	25	Muus, Tymo	23	Punctelia subrudecta.....	31
kikker	21	Natura 2000	23	Punctelia ulophylla	31
Kindbergia praelonga.....	31	Natura 2000-gebied	3	putter.....	11, 12

Ramalina farinacea.....	31	Sparrius, L.B. (2007).....	14	Vogels van de Rode Lijst	25
Ramalina fastigiata.....	31	Sparrius, Laurens.....	14	vos	16, 17
Randstadrail	8	specht	12	Vos, Johan..	6, 7, 14, 16, 18,
ransuil	11, 12	Spier, Leo	14	21, 22, 24	
Reeder, Fred	9	spreeuw	12	vroege glazenmaker.....	23
reiger	20, 21	staartmees	11, 12	Vulpes vulpes.....	16
Rijkema, Barbara	24	stadsvossen.....	16	VWZ.....	7
rijpschildmos.....	31	steenpurperschaaltje.....	30	waterral	11, 12
ringmus.....	10	stoeprandvingermos	31	Wely, Peter van.....	7, 24
Rinodina efflorescens	14, 31	Swaay, Chris van.....	23	Westerpark.....	8, 16, 17
rivierrombout.....	23	tjiftjaf	11	wilde eend.....	11
rode eekhoorn	16	toendrarietgans.....	11	winterkoninkje	11
rode lijsten	3	Tol, Marcel van der	7	witkopschorsmos	30
rode vos.....	16	Tooren, B.F van (2007)....	14	witstippelschildmos ...	15, 31
roerdomp	13	Trapeliopsis flexuosa	31	witte schotelkorst	30
Rokkeveen.....	8, 9	Trapeliopsis granulosa.....	31	Wolterbeek, Titia	23
rond schaduwmos.....	31	trompettakmos	31	Wynhoff, Irma.....	22
roodborst	11	tureluur	11	Xanthoria calcicola	31
roodborsttapuit.....	13	Tuylpark	17	Xanthoria candelaria	31
Roodborsttapuit	13	tweekleurig hooibeestje ...	22	Xanthoria parietina	31
ruw heidestaartje .	14, 15, 30	Tyto alba.....	17	Xanthoria polycarpa	31
schaafstro	8	uilen	18	zee-eend.....	10
scholekster	12	Usnea cf. subfloridana	31	zeldzaamheidsniveaus.....	3
schoorsteentje	30	vals dooiermos.....	30	zilvermos.....	31
Scoliciosporum umbrinum	31	valse knoopjeskorst	30	zilverreiger	13
sijs	11	veldmuis.....	18, 19	Zoetermeersche Meerpolder	
sijsje	11	Veling, Kars	22, 24	10
sinaasappelkorst.....	30	verstoppschildmos	31	Zoetermeerse Plas....	10, 11
sleedoornpag.....	22	Verstrael, Theo	24	Zoetermeerseplas	14
Smits, Jaap	23	vink	10, 11	Zuidweg	8
Sneep, Jan-Willem.....	23	Viola odorata.....	9	zwarte kraai.....	11
soredieuze knoopjeskorst	30	vliegenstrontjesmos	30		
Sorex araneus	18	vliermos	15, 16, 31		